

Vjeronauk u Splitsko-makarskoj nadbiskupiji (1945.-2020.)

Lalić, Lorena

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:548875>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
TEOLOŠKO – KATEHETSKE STUDIJE

Lorena Lalić

ZAVRŠNI RAD
VJERONAUKE U SPLITSKO-MAKARSKOJ NADBISKUPIJI OD 1945. GODINE DO
1952. GODINE

Kolegij: Crkvena povijest

Mentor: doc. dr. sc. Josip Dukić

Split, kolovoz 2020.

UVOD

Tema mog završnog rada je vjeronauk u Splitsko-Makarskoj nadbiskupiji od 1945. godine do 1952. godine. Ovo je razdoblje od svršetka Drugog svjetskog rata, tj. kada komunisti dolaze na vlast u Jugoslaviji, od 1945. godine do potpunog ukinuća vjeronauka u školama, 1952. godine, a 1990. godine se ponovno uvodi u škole. Ovaj rad će nam dočarati muku kroz sve što je Crkva prošla u tom razdoblju. Odnos Crkve i države tada nije bio baš najbolji. Država je u Crkvi vidjela najvećeg i jedinog neprijatelja zato jer se Crkva jedina protivila toj ideologiji, komunizmu. Bila je to nepomirljiva borba obju strana.

Ovaj rad sastoji se od tri glavna dijela: Odnos Crkve i države, Vjeronauk od ukidanja do potpune uspostave i Vjeronauk u Hrvatskoj danas. U ovom dotaknuti ćemo se odnosa Crkve i države i što se zbivalo s vjeronaukom u tom razdoblju. Spomenuti ćemo prekid diplomatskih odnosa između Jugoslavije i Svete Stolice, pastirsko pismo, ukidanje i ponovnu uspostavu vjeronauka. Za pisanje ovog rada koristila sam se različitim izvorima i literaturom.

U prvom dijelu koji nosi naslov *Odnos Crkve i države* ukratko ćemo nešto reći o samom odnosu između komunističkog režima i Crkve koji nije bio baš najbolji. Odnos vlasti prema Crkvi u Hrvatskoj u Jugoslaviji najviše je vidljiv u koncepciji narodnog prosvjećivanja pri čemu je protureligijska propaganda bila jedna od temeljnih sastavnica. U prosvjetnoj politici od 1945. godine do 1952. godine prisutna je namjera da se potpuno umanji utjecaj Crkve s ciljem promjene političke svijesti stanovništva. Ovdje ćemo spomenuti pastirsko pismo koje je bilo od iznimne važnosti. jer su u tom pismu biskupi prigovorili o stvarima koji su se tada događali, a to vlastima nije odgovaralo, to se čitalo baš u vrijeme izbora. U ovom pismu se u jednom odlomku govori o ukiniću vjeronauka u školama.

U drugom dijelu koji nosi naslov *Vjeronauk od ukidanja do ponovne uspostave* donosimo povjesni pregled o održavanju vjeronaučne nastave. Reći ćemo nešto o vrednovanju, poteškoćama i usporedbi vjeronauka u osnovnim i srednjim školama. Održavanje vjerske nastave za Katoličku crkvu i komunističke vlasti bilo je jedno od temeljnih pitanja. Dolaskom komunista Uspostavom komunističkog režima pitanje vjeronauka nametnulo se kao jedno od najakutnijih problema koje je tijekom godina dodatno zaoštravalo, ionako uvelike narušene, crkveno-državne odnose.

U trećem dijelu koji nosi naslov *Vjeronauk u Hrvatskoj danas* govorit ćemo o današnjem načinu izvođenja nastave u osnovnim i srednjim školama. Dotaknut ćemo se

glavne zadaće vjeronauka, pitanja dali je on izborni ili obvezni predmet, problema “rupe u rasporedu“ i dali su ili kako diskriminirana djeca koja neidu na vjeronauk, pitanja diskriminiranosti sadržaja nastave vjeronauka i pitanja dali je vjeronauku mjesto u školi ili nije koje je ujedno glavno i najaktualnije dsnašnje pitanje i na kraju reći ćemo nešto o mjestu i ulozi vjeroučiteljica/vjeroučitelja u školama. Oni su kao dio Crkve, ali i društva, u svom radu kao poslanici Crkve i djelatnici države imaju svakodnevno mogućnost i poslanje povezivati Crkvu, njezino učenje i djelovanje s društvenom pluralnom stvarnošću koje je očito i u školskom odgojno-obrazovnom sustavu. Oni su kao suvremeni odgojitelji u vjeri pozvani “trajno voditi računa o novim utjecajima, odnosno izazovima postmoderne svijesti.

Nek nam ovaj rad pridonese određene jasnoće što se tiče Katoličke crkve u komunističkoj Hrvatskoj i vjeronauka u razdoblju od 1945. godine do mjegova potpunog ukinuća do 1952. godine i ponovne uspostave 1990. godine i njegovom mjestu i načinu održavanja nastave u osnovnim i srednjim školama.

1. ODNOS CRKVE I DRŽAVE

Odnos Crkve i države u razdoblju od svršetka Drugoga svjetskog rata, kada komunisti dolaze na vlast u Jugoslaviji nisu bili baš najbolji, često su bili složeni i napeti. Ideološkoj suprostavljenosti komunističkog pokreta i Crkve nakon 1945. godine dolazi do žestokog političkog sukoba. U uspostavljanju vlasti komunisti su u Crkvi vidjeli jedinog i najvećeg neprijatelja. Također, na značajan utjecaj odnosa Crkve i države imao je stav vlasti prema Crkvi za vrijeme rata. Bila je to nepomirljiva borba obju strana, s državne strane je uključivala zakonsko ograničenje javnog djelovanja Crkve i represivne mjere prema njenim predstavnicima, svećenicima, a s druge strane protegnule su se sve do papinske zabrane suradnje katolika s komunistima i ekskomunikaciju svih onih koji su bili članovi komunističke partije. Snažno suparništvo koje je između njih postojalo upućivalo je na potrebu uređenja međusobnih odnosa posredstvom konkordata ili druge vrste ugovorâ. Kada je postojala istinska spremnost da se međusobni odnosi uredi na dobrobit čitave zajednice, onda se lakše dolazilo do dogovora oko granica mjerodavnosti državne i crkvene vlasti. Međutim, interesi jedne i druge strane, ideološka opredjeljenja i različiti pristupi problemima kao i različita viđenja i poimanje vjerske slobode, u odnosima Crkve i države često su stvarali velike poteškoće, što je stvaralo ozbiljne prepreka mirnom suživotu i pronalaženju ispravnoga i pravednog rješenja.

Dolaskom na vlast komunističke partije započinje s ostvarivanjem svog međuratnog programa, koji je predviđao odvajanje crkve od države i škole od crkve, oduzimanje crkvene imovine te umanjeње njenog utjecaja u društvu što je u redovima Katoličke crkve izazvalo velik strah i nepovjerenje prema novom režimu. S druge strane ni Katolička se crkva nije mogla pomiriti s činjenicom da je na vlasti politički sustav koji počiva na programatskim načelima komunističke, samim time i ateističke, ideologije i koji je svog velikog uzora imao u komunističkom režimu u SSSR-u gdje je obračun s vjerskim zajednicama od prvog dana bio nemilosrdan.¹ Marksistički odnos prema vlasti, religiji i utjecaju crkve kao institucije na društveno-političke i ekonomske procese osnova su ideološkog sukoba između Katoličke crkve u Hrvatskoj i komunističkog režima. Tumačenjem religije kao glavnog ideološkog oruđa eksploatatora u borbi protiv potlačenih masa i protiv oslobođenja čovjeka komunisti su nastojali religiju učiniti privatnom stvari svakog pojedinca

¹ Miroslav Akmadža, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945.-1980.*, Despot Infinitus d.o.o., Zagreb-Slavonski Brod, 2013., 8.

Osim nastojanja da se učvrsti kao jedini ideološki autoritet komunistička partija imala je zadatak da i na političkom polju osigura apsolutnu koncentraciju vlasti u svojim rukama opravdavajući to zaštitom tekovina oslobođilačkog rata, revolucije i izgradnje socijalizma. Postojanje bilo kakve oporbe bilo je u potpunosti onemogućeno strogim partijskim nadzorom i brojnim zakonskim zabranama. Međutim, vrlo se brzo ispostavilo da je Katolička crkva, kao jedina ustanova koja je nezavisno djelovala odvojena od države, vrlo pogodno mjesto za okupljanje alternativnih političkih struja, a s vremenom je, kao simbol otpora komunističkom režimu, postala utočište i onima koji je do tada nisu religiozno doživljavali.

Odnos vlasti prema Crkvi u Hrvatskoj u Jugoslaviji najviše se vidjelo u koncepciji narodnog prosvjećivanja pri čemu je protureligijska propaganda bila jedna od temeljnih sastavnica. U prosvjetnoj politici od 1945. godine do 1952. godine prisutna je namjera da se potpuno umanju utjecaj Crkve s ciljem promjene političke svijesti stanovništva. Odnos prema Crkvi isprva je definiran kao borba protiv misticizma i zaostalosti, a za napredak, za uvažavanje racionalnog, znanstvenoga pristupa u objašnjavanju svijeta, nasuprot vjerovanju u nadnaravne sile. Sredinom razdoblja prosvjetna politika prikazuje se u obliku komunističkog ateizma pri čemu se unošenje socijalističke idejalnosti škole provodi kroz usvajanje marksizma-lenjinizma kao temeljnog svjetonazora koji se javlja kao nova religioznost.

U strogo centraliziranom sustavu Katolička je crkva bila jedina vjerska zajednica koja je javno i učestalo iznosila svoja neslaganja s politikom i naravi novog režima što je otežavalo održavanje potpune komunističke dominacije u društvu. Najčešći oblik pokušaja diskreditacije Katoličke crkve u međunarodnoj i domaćoj javnosti bio je povezivanje s ustaškim režimom u razdoblju Nezavisne Države Hrvatske (NDH) od 1941. godine do 1945. godine. Među nižim klerom bilo je onih koji su zaista surađivali s ustaškim režimom. Cilj komunističkih vlasti nije bio optužiti i kompromitirati pojedine svećenike nego cijelu Katoličku crkvu kao ustanovu te ujedno i suzbiti „hrvatski nacionalizam”, koji je, prema komunističkom tumačenju najveće poticaje dobivao upravo s vrha Katoličke crkve. Najodgovornijom osobom iz redova katoličkog klera vlasti su smatrale zagrebačkog nadbiskupa i predsjednika Biskupske konferencije Alojzija Stepinca.² Njegove službene posjete ustaškim dužnosnicima za komunistički su režim bile očiti dokaz podrške okupatorskom režimu i protunarodno djelovanje, a Stepinčeva nespремnost kao i većine

² Miroslav Akmadža, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945.-1980.*, Despot Infinitus d.o.o., Zagreb-Slavonski Brod, 2013., 20.

biskupa u Hrvatskoj da se podvrgnu komunističkom diktatu³ bila je izravan povod za nemilosrdan obračun s Crkvom. Jedan od iznimno važnih povoda za diskreditaciju nadbiskupa Stepinca bio je i njegov nepopustljiv stav prema prijedlogu vlasti da se Katolička crkva u Hrvatskoj odvoji od Vatikana i stvori jedna „nacionalna” crkva, kako bi se na taj način ostvarila potpuna kontrola države nad Crkvom. Prijelomni trenutak u crkveno-državnim odnosima nakon Drugog svjetskog rata nakon kojeg je bilo jasno da sporazumnog rješavanja glavnih pitanja u njihovom međusobnom odnosu neće biti, većina povjesničara vidi u Pastirskom pismu, nastalom tijekom rada Biskupske konferencije u rujnu 1945. godine. U pismu biskupi ponajprije podsjećaju na veliki broj ubijenih, zatvorenih i nestalih svećenika (njih 501), apeliraju protiv nepravednih suđenja pripadnicima Katoličke crkve, a u nastavku se osvrću na probleme u djelovanju Crkve u novim društveno-političkim okolnostima, obustavu katoličkog tiska, oduzimanje crkvene imovine, zabranu vjeronauka, uvođenje građanskog braka i devastaciju katoličkih. Pastirsko je pismo došlo u politički iznimno osjetljivom trenutku za komunistički režim koji se pripremao za prve poslijeratne izbore za Ustavotvornu. Nakon njega komunističkim je vlastima postalo jasno da Katolička crkva neće prihvatiti ulogu pasivnog promatrača društveno-političke situacije što im je u uvjetima koji su zahtijevali unutarnju stabilnost režima bio iznimno velik udarac. Najodgovorniju osobu za nastanak Pastirskog pisma i dodatno pogoršanje crkveno-državnih odnosa vlasti su vidjele u nadbiskupu Stepincu koji je prema njihovom tumačenju, svojim autoritetom predsjednika Biskupske konferencije, utjecao na pojedine vlastima naklonjene biskupe da svoj potpis stave na konačan tekst pisma. Budući da u mjesecima koji su uslijedili nije došlo do opoziva Pastirskog pisma od strane Stepinca, odnosno Biskupske konferencije, a Sveta Stolica također je odbila zahtjev jugoslavenskih vlasti za promjenom zagrebačkog nadbiskupa, krajem rujna 1946. godine Stepinac je uhićen, stavljen pred sud i u politički montiranom procesu osuđen na šesnaest godina zatvora s prisilnim radom i gubitkom političkih i građanskih prava u trajanju od pet godina. Svjesni nepopustljivosti zagrebačkog nadbiskupa u pogledu crkveno-državnih odnosa i činjenice da će većina katoličkih biskupa u zemlji, poštujući crkvenu hijerarhiju, stati iza svake njegove odluke vlasti su vjerovala da će Stepinčevo uhićenje i kažnjavanje biti presudni trenutak u svladavanju opozicije nastale u redovima Katoličke crkve. No, osim privremenog zatišja, do ostvarivanja namjera vlasti i poboljšanja crkveno-državnih odnosa nije došlo, a da je objava Pastirskog pisma bila od presudnog značenja za daljnji tijek događaja,

³³Miroslav Akmadža, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945.-1966.*, Otokar Krešovani, Rijeka, 2004., 9.

svjedoči i kasnija izjava samoga Stepinca: „Sve bi oni meni oprostili, samo da nije bilo onoga za njih «nesretnog» pisma. Pa i to bi mi oprostili da sam ga kasnije opozvao. Ali, oslobodi me Bože, takve pameti”⁴

Crkveno-državni odnosi u Hrvatskoj u prvim godinama nakon Drugoga svjetskog rata, Komunistički režim koji je došao na vlast u Jugoslaviji nakon Drugoga svjetskog rata prema svojoj ateističkoj ideologiji bio je nesklon vjerskim zajednicama, a posebice Katoličkoj crkvi koju je optuživao za navodnu suradnju s ustaškim režimom. S druge strane Katoličkoj crkvi nije bilo prihvatljivo da je na vlasti takva politička struktura koja je otvoreno promicala i provodila protureligijsku politiku. Komunistički režim krenuo je u otvoreni obračun s Katoličkom crkvom želeći Katoličku crkvu u Jugoslaviji što više udaljiti od utjecaja Svete Stolice i staviti je pod svoj nadzor te se tako osloboditi jedinoga jakog i dobro organiziranog protivnika u zemlji. Uslijedila su uhićenja i ubijanja biskupa i svećenika, onemogućavanje i zabrana vjeronauka u državnim školama, oduzimanje crkvene imovine, zabrane vjerskog tiska i drugi oblici gušenja vjerskih sloboda. Takvom ponašanju komunističkog režima oduprli su se katolički biskupi, na čelu s nadbiskupom Alojzijem Stepincom te su na sve to upozorili otvorenim i kritičkim Pastirskim pismom. Komunistički režim na pismo je odgovorio još oštrijim mjerama što je kulminiralo osudom nadbiskupa Stepinca na tešku robiju, 1946. godine. No, zatvaranjem nadbiskupa Stepinca, vlast ipak nije uspjela staviti Katoličku crkvu pod svoj nadzor, a izazvala je još veću netrpeljivost kako većine hrvatskog naroda, tako i demokratskog dijela svijeta prema jugoslavenskom režimu. Zaoštavanju crkveno-državnih odnosa pridonijelo je i donošenje nekih zakona koji su utjecali na život i djelatnost Katoličke crkve. Neki su zakoni doneseni prije donošenja saveznog ustava i republičkih ustava, te su potvrđeni donošenjem Ustava dok su neki bili posljedica nekih ustavnih odredbi. Jedan od prvih zakona koji je utjecao na crkveno-državne odnose bio je Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji od 23. kolovoza 1945. godine kojim je Katoličkoj crkvi oduzeto više od 82 posto obradivog zemljišta. Zakon o krivičnim djelima protiv države, donesen u kolovozu 1945. godine, a prije njegova donošenja primjenjivala se ZAVNOH-ova Odluka o zaštiti nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj koja je donesena u travnju 1945. godine. Osim navedenih zakona, na crkveno-državne odnose utjecali su Zakon o konfiskaciji imovine iz 1945. godine. Osnovni zakon o eksproprijaciji iz 1947. godine, razni porezni

^{4.4} Miroslav Akmadža, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945.-1980.*, Despot Ininitus d.o.o. ,Zagreb-Slavonski Brod, 2004., 21.

zakoni i niz drugih zakona koji su se djelomično odnosili i na Katoličku crkvu. Na crkveno-državne odnose utjecalo je donošenje Ustava FNRJ 1946. godine. Najvažnija odredba novog ustava bila je ona o odvajanju crkve od države i odvajanju škole od crkve. Napeto ozračje u crkveno-državnim odnosima osjećalo se na svim razinama crkvene i državne vlasti. Takvo stanje očitivalo se i na položaj Katoličke crkve na području splitske i makarske biskupije. Borbu za očuvanje vjerskih, ali i nacionalnih prava na tom području predvodio je u prvim poratnim godinama, biskup Kvirin Klement Bonefačić Prosvjed biskupa Bonefačića komunističkim vlastima zbog odnosa prema Katoličkoj crkvi na području splitske i makarske biskupije Potaknut javnim izjavama najviših predstavnika komunističke vlasti u Hrvatskoj i Jugoslaviji o nekim nepoželjnim pojavama u javnoj upravi biskup Bonefačić odlučio je skrenuti pozornost vlastima na neke pojave s područja njegove biskupije koje se kose s odlukama i propisima i ZAVNOH-a i AVNOJ-a. Te su pojave pokazivale da neki predstavnici vlasti djeluju samovoljno i neodgovorno Komisiji za vjerske poslove Federalne Hrvatske u kojoj među ostalim upozorava na stanje vezano uz vjeronauk u splitskim školama, zauzimanje sjemenišnih i samostanskih prostorija, župnih stanova i drugih crkvenih zgrada i oduzimanje matičnih knjiga.

U vremenu poratnog razdoblja u Hrvatskoj je djelovalo mnogo vjerskih zajednica koje su bile pogođene pravnim zakonskim mjerama, a odnosi s državom ovisili su o procjeni vlasti o njihovoj snazi. Najveći sukobi nastali su u odnosima s Katoličkom crkvom. Između Crkve i države stalno se odvijala politička borba koja je najviše utjecala na svećenstvo, na žene koje su činile 2/3 nepismenih i na mlade. U pitanje su se dovodila osnovna ustavna načela o slobodi vjere. Veoma važno je za naglasiti da ustavna načela o slobodi savjesti i vjeroispovijesti nisu jasno definirana u zakonskim aktima nego se politika u tom području provodila kroz tumačenja zaduženih organa kao što je u ovom slučaju Ministarstvo prosvjete (MPRO).

Odnos Crkve i države te pitanje vjerskih sloboda regulirani su u tijeku rata dokumentima Zemaljskoga antifašističkoga vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH-a), kasnije potvrđenom Ustavom Narodne Republike Hrvatske (NRH-om). iz 1947. godine.⁵ Sloboda vjeroispovijesti je temelj dvojnog odnosa Crkve i države. Sva spoznajna pitanja trebala je riješiti Komisija za vjerske odnose (KVO), pri Vladi i NRH koju

⁵ Usp. Čl. 26. (sloboda savjesti i vjeroispovijesti, odvojenost crkve od države, sloboda djelovanja vjerskih zajednica te škola itd.) i 39. (odvojenost škole od crkve) Ustava NRH (prema: Ustavotvorni Sabor NRH /28. IX. 1946.-18 I. 1947. Stenografski zapisnici, Zagreb, 1949., 235.-236. i 238.)

je vodio Svetozar Ritig, svećenik koji je bio na stranu komunističkog pokreta. Uloga KVO-a bila je reprezentivna što znači da nije imala veliku političku moć već je ona nastojala smiriti napete odnose između Crkve i države.

Odnos prema Crkvi u prvo je vrijeme dvoznačan teko se prikazuje na javnoj i nejavnoj razini. U javnosti se religijska prava prikazuju kao temeljna građanska prava dok se nejavno odvija žestoka borba za mase. Propagandistički zahtjevi o potrebi da se narod prosvjetli uglavnom se vezuju uz borbu protiv misticizma i mračnjaštva. Borba za mase odvijala se na razne načine kao što su: odugovlačenje izdavanja dopuštenja vjeroučitelja.⁶ Aktivnost Crkve u cjelom razdoblju od 1945. godine do 1952. godine predmetom je političkih analiza partijskih organa koji redovito ocjenjuju reakcije svećenika na razne državne mjere, o posjećenosti crkvenih obreda i svečanosti i sl., a osobito prate utjecaj svećenika na žene i djecu.⁷ Naglašavali su obitelj i Crkvu kao osnovne subjekte odgoja kojima pomaže i škola. Crkveni vrh smatra nužnim proširiti polje svoga djelovanja jer je nezadovoljan minimumom kršćanskog odgoja koji se davao putem vjeronauka što je izazvalo burnu reakciju vlasti.⁸

Nakon stvaranja države Hrvatske položaj Katoličke Crkve uređen je Ustavom iz 1990.godine u kojem je određeno da su sve vjerske zajednice odijeljene od države i pred zakonom jednake, te da su slobodne što se tiče javnog obavljanja vjerskih obreda, osnivanja škola, učilišta, ustanova socijalne skrbi i dobrotvornosti i sl., ali opet sve to u skladu sa zakonima RH. Sveta Stolica je među prvima priznala Republiku Hrvatsku, a nakon toga su započeli pregovori gdje su bila četiri potpisana ugovora, među kojima je bio i Ugovor o pravnim pitanjima koji je bio najvažniji, kojima su u cijelosti uređena prava Katoličke Crkve u Hrvatskoj.

1.1. Pastirsko pismo svim vjernicima

Katoličkih biskupa Jugoslavije, izdano s općih Biskupskih Konferencija u Zagrebu dbe 20. rujna 1945.

⁶ Prema: ZAVNOH. Zbornik dokumenata 1945., Zagreb, 1985., 715.

⁷ Usp. HDA, Zagreb, CK SKH, Agitprop, spos od 30.svibnja 1948.

⁸ Usp. Riječ katoličkih biskupa o kršćanskom odgoju mladeži, HDA, Zagreb, fond Predsjedništva Vlade (PV) NRH, KVO, sv. 439, spis od 27. kolovoza 1946.

Predragi u Kristu vjernici!

Mi, katolički biskupi, sakupljeni na plenarnim konferencijama u Zagrebu, smatramo svojom pastirskom dužnošću da s ovih konferencija upravimo nekoliko riječi Vama, svojim dragim vjericima.

Nakon teških i dugih godina čekanja konačno je završen rat, koji je iskrvario čovječanstvo, kao nijedan prije, što ga ljudi pamte. Njegov krvavi bič nije poštedio ni naše zemlje. Ratne grozote po više su puta prohujale nekim krajevima naše domovine. Iza sebe su ostavile pustoš, garišta i suze. Prorijedile su se čitave pokrajine. Razorene su tolike obitelji, ostavljena brojna siročad bez roditelja, ožalošćene majke i supruge, očevi i djeca. Nema tako reći nikoga, tko ne bi žalio za kojim dragim pokojnikom. Svi smo osjetili oskudicu, glad i bolesti, koje redovno prate svaki rat. Pače, ovaj je svjetski rat pogodio našu zemlju dvostruko teško. Krvave borbe vodile su se, na našu veliku žalost, između braće po krvi. Bratoubilačka borba, koja je nekada razdvajala članove iste obitelji, nosila je osobito krvave posljedice. I ratna razaranja, uslijed posebnih okolnosti dvostruke okupacije stranih vojska te unutrašnjih borba, dosegla su takav zamah, kao u rijetko kojoj zemlji. Zato smo na vijest, da je rat u svijetu i kod nas konačno završen, osjetili duboku potrebu, da svevišnjem Bogu zahvalimo zato, što nas je poštedio od dužega trajanja ratnih nevolja i bratoubilačke borbe.

Svršetak rata donio nam je velike i duboke promjene na svim područjima života. Pred našim očima nestaje tako reći svega, što je nekada činilo temelje svagdanjeg života. Državna zajednica dobila je novo ime, Demokratska Federativna Jugoslavija. Njezino zakonodavstvo, sami temelji, na kojima počiva, jesu sasvim novi, ona sama ne želi imati mnogo zajedničkog s prošlošću. Vlast i sudstvo, školstvo i gospodarstvo, odišu novim revolucionarnim duhom.

Na Katoličku Crkvu ne spada, da svojim vjericima propisuje, kako će urediti svoja politička, narodna i gospodarska pitanja, dokle god su ta u skladu s općim moralnim načelima, koja obvezuju svakoga čovjeka. Ona se u čisto političkim pitanjima drži nauke svoga Utemeljitelja: Podajte, dakle, caru carevo, i Bogu Božje /Mt. 22, 21/ To načelo ona provodi u svim narodima, u svim zemljama svijeta. Ona prigrljuje sve narode jednakom ljubavlju, jer u svakome čovjeku gleda brata, otkupljena istom Kristovom krvlju. Njoj je, prije svega i iznad svega, na srcu duhovno dobro njezinih vjernika. Za nj se ona zalaže, o njemu vodi brigu u svim oblicima državnoga i gospodarskoga života, koji pojedini narodi sebi slobodno odaberu.

Ta briga za duhovno dobro sviju vas, predragi vjernici, nadahnjuju nas u ovom času, kad vam upravljamo prvo pastirsko pismo u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji. Za to dobro mi nosimo pred Bogom veliku odgovornost. Svjesni te odgovornosti želimo, da se poratne neprilike, koje vladaju u čitavom svijetu, i u našoj zemlji što prije srede. U toj namjeri obraćamo se na vas ovim pastirskim pismom.

Prije svršetka ratnih operacija Savezna je vlada u Beogradu izdala svečanu izjavu, da će poštivati slobodu vjeroispovijedanja i slobodu savjesti kao što i privatno vlasništvo. Vlada Federalne Hrvatske je na početku svoga rada usvojila ta načela, ali je i dodala, da prilike u Katoličkoj Crkvi prema njezinu shvatanju nisu zadovoljavajuće. Mi smo u prvim danima, kad smo mogli stupiti u vezu s novim državnim vlastima, nastojali izložiti mjerodavnim faktorima potrebe i stav Katoličke Crkve. Kako je mnogo toga, što je donio novi duh u državnoj upravi, bilo u protivnosti s položajem i stečenim pravima Crkve, a po tome i na štetu duhovnoga dobra po vas, predragi vjernici, upozorili smo one, na koje to spada, da se sva sporna pitanja između Crkve i države rješavaju međusobnim sporazumom. U tome smo pravcu dobili obećanje s najvišega mjesta nove državne vlasti, da će se tako postupati. Konačnu riječ o svim pitanjima koja zajednički zanimaju Crkvu i državu, imat će, prema propisima crkvenog ustrojstva, što se tiče Crkve, Sveta Stolica. Ona je vrhovni sudac u svim pitanjima vjerskoga i crkvenoga života svih vjernika. Od vremena na vrijeme, mi smo pismenim putem nastojali upoznati mjerodavne vlasti s gledištem, što ga Katolička Crkva ima na pojedina pitanja, što ih je život pred nas postavljao. Uvijek smo kod toga imali u vidu zajedničko dobro sviju.

Međutim, uza svu dobru volju i naše nastojanje, prilike su se razvijale drugim pravcem. Gledajući na taj razvoj prilika i položaj, u koji je dovedena Katolička Crkva i neprocjenjiva duhovna dobra milijuna njezinih vjernika, mi osjećamo dužnost, da otvoreno iznesemo sve poteškoće i sve nevolje, u kojima se katolička Crkva nalazi.

Svi mi sačinjavamo jednu duhovnu zajednicu, otajstveno Kristovo Tijelo. »Jer kao što u jednom tijelu ima mnogo udova, ... tako smo mnogi jedno tijelo u Kristu, a pojedini udovi jedan drugome«. /Rimlj. 12., 5/ I nama je u ovim danima upravljena dirljiva poruka apostola naroda sv. Pavla: »... Držeći se istine da u svakom pogledu uzrastemo u ljubavi, u jedinstvu s njime, koji je glava: Kristu. Od njega je i cijelo Tijelo složeno i združeno svakim vezom da jedan drugome pomaže silom, koja je odmjerena svakome pojedinom dijelu. To čini da raste Tijelo i usavršuje se u ljubavi.« /Efež. 4,1516./

Ponajprije nas, predragi vjernici, rastužuje i zabrinjuje bolna i strašna sudbina mnogih svećenika, pastira vaših duša. Već za vrijeme rata velik je broj svećenika poginuo, ne toliko u samim ratnim borbama, koliko više uslijed osuda sadanjih vojnih i građanskih vlasti. Kad su se svršile ratne operacije, nisu prestale smrtne osude katoličkih svećenika. Njihov broj prema našim podacima iznosi: 243 mrtva, 169 u zatvorima i logorima, 89 nestalih, svega 491. K tome pridolazi 19 ubijenih klerika, tri ubijena laika redovnika i četiri časne sestre. To je broj, kakvog ne pozna povijest balkanskih zemalja kroz duga stoljeća. A što je najbolnije, njima, kao ni drugim stotinama ni tisućama, nije bilo dozvoljeno, što je inače dozvoljeno u civiliziranim zemljama i najgorim zločincima: da u posljednjim časovima prime sv. Sakramente. Sudovi, koji su izricali te smrtne osude vršili su svoj postupak kratko i sumarno. Optuženici najčešće nisu znali za svoju optužnicu do pred samu raspravu. Njima često puta nije bilo omogućeno da se brane onako, kako to traži narav svake rasprave, t.j. da se brane pomoću svjedoka i odvjetnika.

Upravo zato je poštena i nepristrana javnost u pravu, da osporava ovim smrtnim osudama svećenika najbitniju vlastitost sudske presude, a to je pravednost. Tko može dokazati, da su toliki na smrt osudjeni katolički svećenici uistinu zločinci, koji zaslužuju smrtnu osudu? Zar su oni svi bili koljači? Tako su na pr. u franjevačkom samostanu na Širokom Brijegu poubijani bez sudske postupka svi franjevci, koji su se tamo nalazili njih 28 na broju – premda nitko od njih nije uzeo ni puške u ruke, a kamo li se borio protiv narodnooslobodilačke vojske – kako ih se je lažno optuživalo – i premda su gotovo svi bili poznati kao protivnici fašističke ideologije. Bilo je slučajeva, gdje su tisuće vjernika, široke mase naroda, tražile od vlasti, da im puste njihove svećenike na slobodu, jer oni jamče, za njihovu nevinost. Pa ipak su bili osudjeni.

Očevidno je, da takvo sudjenje nije vršeno u ime naroda i njegove kršćanske pravde. Nespojivo je naime s naravnim kršćanskim osjećajem pravde, koji je vrlo budan u našim vjericima, da se izriče smrtna osuda zato, što je netko drugoga političkog mišljenja, a nije inače počinio nijednog drugog zlodjela. Zakoni su pravde iznad pojedinih političkih nazora i vrijede za sva vremena i za sve ljude podjednako. U ime te vječne pravde mi dižemo svoj glas pred svima vama, predragi vjernici, na obranu nepravično osudjenih svećenika. Ali ne samo njih, nego i drugih tisuća i tisuća, vaših sinova i vaše braće, koji su kao i oni osudjeni na smrt, a da nisu mogli dati svoje obranu, kako je dozvoljava svaka kulturna država.

Time, što uzimamo u zaštitu tolike nevino osudjene svećenike, nikako ne mislimo braniti krivce. Dopuštamo, da je bilo i takvih svećenika, koji su se – zavedeni nacionalnostranačkom strašću – ogriješili o sveti zakon kršćanske pravde i ljubavi i koji su radi toga zaslužili, da odgovaraju pred sudom zemaljske pravde. Moramo međjutim istaći, da je broj takvih svećenika više nego neznatan, i da se teške optužbe, što su se u štampi i na skupštinama iznosile protiv velikog dijela katoličkog svećenstva u Jugoslaviji, imaju uvrstiti u red tendencioznih pokušaja, da se svijesnim lažima zavara javnost i oduzme ugled Katoličkoj Crkvi.

Velik broj svećenika leži po raznim logorima, osudjen na dugogodišnji prisilni rad. Dapače je sve do danas grkokatolički vladika dr Janko Šimrak lišen slobode, dok nam je sudbina biskupa Carevića nepoznata. U logorima, koji nisu priredjeni za dulji i ljudi dostojan boravak, gdje često nemaju dovoljno hrane i najjednostavnijih ležaja, moraju mnogi obavljati poslove, koji ponizuju njihovo svećeničko dostojanstvo. Nije im često puta omogućeno, da prisustvuju nedjeljnoj službi Božjoj, premda za to postoje uvjeti, a još manje im se dozvoljava, da sami čitaju sv. misu, i ako bi to bilo od velike utjehe i duhovne koristi ne samo za njih nego i za ostale brojne zatočenike. Njihova je sva krivnja u tome, što su možda drugačije politički mislili, nego što misle oni, koji su ih osudili. Za mnoge pak od svećenika, koje su odveli organi vlasti, danas ne znamo gdje su. Ne koriste ni sva pitanja, ni sva potraživanja. Zameo im se svaki trag.

Toliki gubitak svećenika teško se osjeća u duhovnoj pastvi. Brojne župe nemaju svojih svećenika. Uslijed toga slabi vjerski život vjernika, koji su u novim prilikama izvrgnuti velikim vjerskim i duhovnim pogiblima. Svećenstvo se u novinama napada, a onemogućuje mu se obrana. Dok je zakonom dozvoljeno podrći kritici rad vjerskih službenika, dotle se svećenicima oduzima svaka praktička mogućnost, da se u štampi brane.

Katolička je štampa je druga bolna točka u životu Katoličke Crkve. Od nekih 100 časopisa, koliko smo ih imali prije rata, danas ni jedan ne izlazi. Kada se je tražila dozvola za izlaženje, navodili su se svi mogući razlozi, da se dozvola ne izda. Spominjala se i nestašica papira. A iz samog zagrebačkog nadbiskupskog dvora odvezeno je nekoliko vagona papira, spremljena za katoličku štampu. Katoličke tiskare su većinom zatvorene i onemogućene. Zagrebačku Narodnu Tiskaru nastojalo se svim mogućim načinima onemogućiti. Kad nije išlo drugačije, onda se ravnatelja tiskare osudilo na gubitak nacionalne časti, a tiskaru, koja nije njegovo vlasništvo, zaplijenilo. Tek prije nekoliko dana tiskara nam je na naš protest povraćena.

Velika tiskara Katoličkoga tiskovnog društva u Ljubljani oduzeta je iz katoličkih ruku. Ista je sudbina zadesila i katoličke tiskare u Mostaru, Šibeniku, Mariboru i Sarajevu. Tako se sistematski i po planu postupaju s katoličkom štampom. A sloboda je katoličke štampe za Katoličku Crkvu pitanje, o kojemu ovisi dobro tolikih duša. Kako će se pod tim uvjetima moći razvijati katolička štampa, kad joj je oduzeta podloga, tiskare pa i papir?

Nije bolje stanje ni sa sjemeništima katoličke Crkve. Crkva je najvećim materijalnim žrtvama sagradila i ona uz najveće napore uzdržava svoja dječjačka i bogoslovna sjemeništa. Kroz njih su prošle stotine i tisuće naše najbolje seljačke, gradjanske i radničke djece, današnjih svećenika i uglednih laika svih struka. Danas su ta sjemeništa praktički gotovo onemogućena za svoju svrhu. Premda je rat već dovršen, neka su još uvijek djelomice okupirana po vojsci, druga opet rekvirirana kao ona u Zagrebu na Šalati, u Splitu i Travniku, Šent Vidu, Ljubljani, Mariboru, Sinju i drugdje.

Na odgojnom području zadan je Katoličkoj Crkvi čitav niz udaraca. Ponajprije, u pitanju vjeronauka u školama. U svima je školama vjeronaučna obuka proglašeno neobvezatnom tako, da se onaj, koji hoće vjersku pouku, mora za to prijaviti. S priznanjem i ponosom ističemo, da su katolički roditelji upravo plebiscitarno glasovali za vjeronaučnu obuku u svim školama, gdje su za to bili pitani. U godišnjim svjedodžbama u Hrvatskoj vjeronauk je stavljen na posljednje mjesto, kao najmanje važan predmet, iza svih vještina. Osim toga je u svim školama, osnovnim i srednjima, vjerska obuka skraćena od dva sata tjedno na jedan sat. A to je u današnja vremena, kada su potrebe vjerskog odgoja povećane, osjetljiv nazadak, koji znači kočenje vjerske slobode, pa i same mogućnosti vjerskoga odgoja. U višim razredima srednjih škola u Hrvatskoj vjerska je pouka sasvim ukinuta. Taj se postupak obrazložio načelom slobode savjesti. Ne može se međutim shvatiti, zašto su vlasti u Hrvatskoj tako postupale. One su sasvim nejednako primijenile načelo slobode savjesti u nižim te višim razredima srednjih škola. Sloboda savjesti treba da jednako vrijedi u nižim kao i u višim razredima srednjih škola. Jer inače se događa, kao u ovom slučaju, da je mladim učenicima nižih razreda srednjih škola ili njihovim roditeljima dana sloboda odluke za vjeronauk, a oduzeta je učenicima viših razreda, od kojih oni sa 18 godina već imaju i izbornu pravu, a nemaju prava slobode savjesti u pitanju izbora vjeronaučne obuke, jer im je ona upravo u ime slobode savjesti oduzeta.

Mislimo, da će biti dobro, ako vas kod ove prilike upozorimo, da o dobrovoljnom pohađanju vjeronauka imaju odlučivati ne samo djeca ili djaci – priznavati takvu slobodu nedorasloj

djeci, koja jedva počinju misliti, bilo bi i smiješno i ludo – nego njihovim roditeljima. Tako naime izričito određuje Nacionalni komitet oslobodjenja Jugoslavije, povjereništvo za prosvjetu, k br. 83, Beograd, februara 1945. Protivna praksa nekih učitelja i nastavnika, koji samoj djeci prepuštaju slobodu odlučivanja, hoće li slušati vjeronauk ili ne, protivi se dakle jasnoj odredbi zakona.

Katolička crkva podržavala je veći broj privatnih srednjih škola s pravom javnosti. Tim školama su još u predratnoj Jugoslaviji, priznavali vrsnoću državni nadzornici i roditelji, koji su im povjeravali odgoj svoje djece. Njihovi su uspjesi bili uvijek među najboljima u čitavoj državi.

Zato su te škole posjećivali ne samo katolici, nego i inovjerci, dajući im tako puno povjerenje. Te su škole bile u čitavom svom radu izjednačene s državnim školama. Danas se u štampi, koja stoji blizu prosvjetnim vlastima, pojavljuje, da one ne će moći više raditi i da će biti ukinute. Ne može se shvatiti, zašto bi trebalo ukinuti te škole, kad im sami roditelji, koji su najpozvaniji da odlučuju u pitanju odgoja djece, daju povjerenje i traže da nastave s radom. Duh prave demokracije traži, da se poštuje volja roditelja pogledom na školovanja djece. To više, što i crkva ima naravno pravo podizati privatne škole. To joj pravo priznavaju sve kulturne države. One se mogu samo veseliti, da ih Crkva pomaže u skupnom izvršivanju njihovih dužnosti i tako zajednički s njima nosi teret uzdržavanja škola.

Pored privatnih škola Katolička je Crkva imala veći broj internata, zavoda za odgoj srednjoškolske i radničke mladeži, kao što i male djece. Ti su zavodi najvećim dijelom danas zatvoreni, ili su u njima gotovo svagdje postavljeni komesari i komesarice. O radu tih katoličkih crkvenih zavoda pronose stanoviti ljudi, koji nikada ne potpisuju svojih sastavaka u dnevnoj štampi, neistinite optužbe i nedostojne karikature. Oni proglašuju vjerski odgoj u tim zavodima sredovječnim i mračnjačkim. Kako nema katoličke štampe, koja bi mogla iznijeti pravo stanje stvari u svakom pojedinačnom slučaju, a ostala dnevna štampa ne prima i ne donosi članaka pisanih protiv onoga, što je sama iznijela, ostaju ti zavodi bez najosnovnijeg prava samoobrane. Kraj toga imenovani komesari i komesarice otvoreno i prikriveno nastoje onemogućiti djelovanje katoličkih odgojitelja.

Sloboda savjesti i vjeroispovjedanja ostala je na tome području prazna riječ, koja vrijedi samo onda, ako se njome hoće opravdati protucrkvjeni stav.

Mladež po selima i gradovima izvrgnuta je novim moralnim pogiblima stalnim priredjivanjem plesova, koji se protežu do duboko u noć, pa sve i do zore. Tako se događa, da muška i ženska mladež ostaje nekada čitave noći zajedno, pod utjecajem alkohola, a bez nadzora roditelja. Neka nitko ne kaže, da se u tome ne kriju velike pogibli za čudoredni odgoj te mladeži. Iskustvo, koji je najbolji svjedok, pokazuje, da su toliki mladići, a djevojke pogotovo godinama okajavali ovakve prigode i njihove posljedice. Što nas kod toga najviše zabrinjuje jest okolnost, da se roditelji i odgojitelji ne usuđuju svojoj vlastitoj djeci radi toga prigovarati.

Vršenje nedjeljne dužnosti prisustvovanjem sv. misi u mnogo je slučajeva onemogućeno radi mitinga, skupština i sastanaka, koji se priredjuju u vrijeme trajanja sv. mise. Isto se tako u nekim krajevima mladež sili, da upravo nedjeljom sudjeluje u t.zv. udarničkom radu. Tako se mladež svijesno otudjuje i odbija od vršenja vjerskih dužnosti. Ako još pripomenemo, da se u mnogim vojnim jedinicama, u kojima služe najviše seljački mladići, u bolnicama pa u omladinskim organizacijama, nastoje propagirati teorija o majmunskom porijeklu čovjeka, onda je jasno, kakav se pravac odgoja hoće nametnuti našoj katoličkoj mladeži. Slika postaje još jasnija ako se ima pred očima postupak u srednjim školama, gdje se ističe, da mladež ne će trebati slušati vjerskih priča o postanku čovjeka, nego da će se o tome »naučno« govoriti.

Kršćanskom je braku oduzeta njegova svetost time, što je putem prakse uveden građanski brak. Sva je prošlost naših naroda, odgojenih u kršćanskoj vjeri, smatrala bračnu vezu između muža i žene svetinjom, sakramentom, koji se sklapa pred Božjim oltarom u crkvi. Danas je i to promijenjeno. Jasno je, da će čvrstoća braka, sklopljena pred građanskim vlastima biti sasvim drugačija, no što je nerazrješiva čvrstoća sakramenta ženidbe. Osim toga, građanske vlasti razrješuju u svojem djelokrugu brakove sklopljene u Katoličkoj Crkvi mimo njezina znanja i protivno jasnim odredbama Božjega zakona. Broj tako razriješenih brakova u nekoliko posljednjih mjeseci u samom Zagrebu vrlo je velik. Kakvim će to posljedicama uroditi za sredjeni obiteljski život, koji je temeljna stanica svakog napretka i sreće naroda i države, to je očevidno. Koliko će djece biti i bez svoje krivnje, lišeno najvećega dobra svoga djetinjstva i svoje mladosti: skladnog obiteljskog gnijezda, na to se ne smije ni pomisliti.

I na području čisto karitativnog djelovanja stavljaju se Katoličkoj Crkvi stalne zapreke. Poznato je, koliko je dobra učinila Nadbiskupska Karitas u Zagrebu. Svojim je djelovanjem spasila oko 7.000 djece, bez razlike vjere. Ona je našoj braći u pasivnim krajevima slala

hranu u desecima vagona i tako spasila mnoge stotine ljudi od gladi i smrti. Ona se brinula za prehranu naše braće po krvi, koja su bila odvedena u logore u Italiju. Te nesretnike je prehranjivala i onda, kada su se vratili kućama, u domovinu. Danas ima i Karitas državnog povjerenika, jer država nema povjerenje u njezin rad. A čitava javnost zna vrlo dobro, da je Karitas redovno davala izvještaj o svojim primicima i izdacima i tako opravdavala povjerenje, koje su joj poklanjale široke mase naroda.

Agrarna reforma, koja je uzakonjena u Privremenoj narodnoj skupštini, velika je nepravda prema Katoličkoj Crkvi. Zemljišne posjede, što ih ima, stekla je Crkva zakonitim i poštenim načinom. Ti posjedi nisu služili Crkvi za nedozvoljeno sticanje novoga imetka. Njima je Crkva uzdržavala svoje službenike, svoja biskupska i nadbiskupska sjemeništa i središnje urede. Nije dakle mali broj ljudi živio od njihovih prihoda, nego upravo veliki, i to najvećim dijelom sinovi seljačkih i siromašnijih slojeva. Osim toga crkveni službenici, uživatelji tih posjeda, bili su darovnim ugovorima obvezani, da vrše određene obveze prema darovateljima tih zadužbina.

Kraj svega toga, toliki su i toliki svećenici darovali za kulturne i narodne svrhe velike, upravo kraljevske darove, kojima su ostvarili trajna kulturna i socijalna djela. Da spomenemo samo zagrebačko sveučilište, koje može i mora ubrojiti među svoje najveće dobročinitelje biskupa Strosmajera, nadbiskupa Dra Bauera i župnika Jurja Žerjavića.

Agrarna reforma oduzima i izvlašćuje od Crkve sva zemljišta sa svim gospodarskim alatom bez ikakve otštete, kao da ih je Crkva stekla krađom. Onaj minimalni dio zemlje, koji se Crkvi ostavlja, ne će ni izdaleka biti dostatan da se njime uzdržavaju sjemeništa, središnji biskupski uredi, stolne crkve, župske crkve i tolike druge crkve, pa središnje biskupsko svećenstvo. Takvom se agrarnom reformom onemogućuje redovno vršenje crkvenoga života. A na daleko veći broj vjernika, no što su oni, koji će dobiti dijelak otete crkvene zemlje, stavljaju se novi tereti uzdržavanja crkvenih ustanova i njezinih službenika.

Da se kako tako opravda oduzimanje crkvenih posjeda, nastojalo ih se u dnevnoj štampi prikazati kao slabo obradjene i zapuštene. Kada se pak htjelo ispravkom ustanoviti pravo stanje stvari, te iste novine nisu donijele ni slova obrane onih, koji su nepravredno napadnuti, jer je svima poznato, tko je te posjede stavio u žalosno stanje, u kojem se danas nalaze. Svakako ne Crkva!

Moramo međutim i ovom prilikom naglasiti, da se Crkva nikada nije protivila opravdanim socijalnim reformama, pa ni onda, kada su time bili pogodjeni njezini materijalni interesi. Crkva dakako tvrdi, da se u tim stvarima, koje tako bitno zasižu na područje crkvenog života, država ne služi jednostranim metodama sile i diktata nego da se prethodno sporazumije s Crkvom kao sa samostalnom i ravnopravnom strankom.

Katolički ženski redovi, njihove odgojne i karitativne ustanove imaju gotovo svaki dan novih neprilika i poteškoća s novim duhom, koji ih okružuje. Koliko šikanacija moraju trpjeti časne sestre bolničarke, ne samo u državnim, nego i u vlastitim bolnicama! Postupak nekih imenovanih upravitelja u sestarskim bolnicama pokazuje očitu namjeru, da se časnim sestrama onemogući njihovo karitativno djelovanje na dobro bolesnika i da im se oduzmu bolnice, koje su svojom mukom, svojim rukama i svojim neprocjenjivim žrtvama sagradile i uzdržavale.

Napokon, još jednu bolnu i neobičnu činjenicu moramo vam napomenuti, predragi vjernici. Ni grobovi pokojnika nisu ostali pošteđeni. Na grobljima u Zagrebu, Varaždinu i drugim mjestima, odredbom neposredno pretpostavljenih vlasti, skidaju se križevi s grobova ustaša i njemačkih vojnika. Sami grobovi nivelirani su tako, da se ne može raspoznati, gdje je tko pokopan. Ovakav postupak mora se osuditi. Pred smrću klanjaju se svi ljudi. I neprijatelj prestaje poslije smrti biti neprijatelj. I njemu pripada po nepisanim zakonima čovječanske uljudbe, koja izvire iz kršćanske ljubavi, pravo na pristojan grob. Poznato je, da su poslije prvoga svjetskoga rata nekadašnji neprijatelji i te kako poštivali i čuvali grobove vojnika, koji su kao osvajači pali u stranim zemljama. Danas se to kod nas uskraćuje vlastitim sinovima.

Predragi vjernici! Naša briga nije se zaustavila samo na neposrednim potrebama Crkve, njezinih ustanova i svećenika. Znajući za patnje i nevolje tolikih naših vjernika, mi smo sa svoje strane sve učinili, da im olakšamo i pomognemo u danima kušnje i križa. Tako smo se kod mjerodavnih faktora u više navrata, što usmeno što pismeno zauzimali za one, koje su sudovi osudili na smrt, da budu pomilovani. Tražili smo uporno, da im se u posljednjim časovima podijele vjerske utjehe. Tražili smo, da se rodbini justifikiranih označe grobovi njihovih pokojnika. Sve su to usluge, koje smo isto tako vršili i u vrijeme prijašnjih ratnih režima, kad su nas za to molili rodjaci nesretnih žrtava bratoubilačkog klanja.

Za one, koji su bili odvedeni u logore, tražili smo, da im se olakšaju uvjeti života: da mogu redovno dobivati hranu, da se rodbini označi mjesto, gdje su smješteni. Zauzimali smo se, da se što prije puste na slobodu, ako im nije dokazana nikakva posebna krivnja. Potakli smo

pitanje tolike inteligencije, koja je ostala bez službe i koja nije u stanju da sebi i svojim obiteljima pribavi potrebni svagdanji kruh. Svima koji su nas molili za pomoć, nastojali smo, prema našim silama, izaći u susret imajući pred očima jedino zapovijed kršćanske ljubavi i pravde prema svakome, tko traži našu pomoć. Nismo pri tome gledali, kakvog je tko političkog mišljenja, baš kao što ni u vrijeme rata nismo pitali, koje je tko vjere ili narodnosti. Nije nas mogao spriječiti nepravedni prigovor, da se tim putem vodi nedozvoljena propaganda u stanovite političke ciljeve, jer smo bili svjesni, da se ne upuštamo u političke akcije, nego da vršimo jedino svoj poziv u duhu Kristove ljubavi prema bližnjemu. Ako nismo uspjeli u najglavnijim pitanjima, nije naša krivnja. Svijesni smo, da smo potpuno izvršili svoju dužnost. Boli nas da nismo mogli pomoći tamo, gdje je pomoć bila potrebna i gdje bi otrla mnogo suzu.

Još nas nešto osobito boli. To je materijalistički i bezbožnički duh, koji se danas javno i potajno, službeno i neslužbeno, širi po našoj domovini.

Mi, katolički biskupi Jugoslavije, kao učitelji istine i zastupnici vjere, odlučno osudjujemo ovaj materijalistički duh, od kojega se čovječanstvo ne smije nadati ničemu dobrom. A zajedno s tim osudjujemo dakako i sve one ideologije, i sve one društvene sisteme, koji svoje životne oblike izgrađuju ne na vječnim načelima objave i kršćanstva, nego na šupljim temeljima materijalističke, dakle bezbožne, filozofske nauke.

Sve što smo iznijeli, nastojali smo dobro ispitati. Iz svega ovoga jasno se vidi, da Katolička Crkva u demokratskoj federativnoj Jugoslaviji ima drugačiji položaj i drugačije poteškoće, no što ih je imala prije. Današnje stanje Katoličke Crkve u Jugoslaviji razlikuje se, po našem mišljenju, samo imenom, od stanja otvorenog progonstva Crkve.

To smo željeli iznijeti pred vas, predragi vjernici, da budete na čistu s položajem, u kojem se nalazi Katolička Crkva.

Dogodilo se ma što, mi s pouzdanjem gledamo u budućnost. U tome nas ohrabruje probudjeni vjerski život širokih masa vjernika u svim krajevima naše države. Osobito nas pak tješi i raduje probudjeno i upravo nabujalo štovanje Majke Božje, tako drago i blisko srcu naših katoličkih masa. Ono se pokazuje u ogromnom posjetu naših narodnih Marijinih prošteništa, koja su posjećivana kao nikada prije. Njetite i nadalje u svojim dušama, i u svojim obiteljima to iskreno štovanje Majke Božje. Molite zajednički njezinu krunicu, nasljeđujte njezine kreposti, pa je sigurno, da će Majka Božja biti naša osobita zaštitnica.

Njezin moćni zagovor izmolit će našem vjernom puku, da u svim prilikama i u svim poteškoćama ostane vjeran svojoj djedovskoj vjeri i njezinim zapovijedima. Majka Božja ne će nas napustiti nego će nam izmoliti obilati Božji blagoslov u svim našim potrebama. Neka bi taj Božji blagoslov bio što obilatiji za sve vas i sve vaše potrebe!

I kada sve to iznosimo pred vas, predragi vjernici, mi to ne činimo u želji, da izazivamo borbu s novom državnom vlašću. Mi te borbe ne tražimo, niti smo je tražili. Naše su misli uvijek bile upravljene k miru i sredjenju državnoga i javnoga života. Taj mir nam je danas svima tako potreban. No mi smo duboko uvjereni, da se smirenje i liječenje ratom zadanih rana može u našoj državi ostvariti samo poštivanjem zasada kršćanske vjere i njezina morala. Zato nas ne će smetati nepravedni napadaji i krive optužbe, da pomažemo reakciju i neprijatelje naroda. Mi smo uz svoj narod i čuvamo njegove najdragocjenije vrednote, njegovu nerazorivu djedovsku baštinu: njegovu vjeru, njegovo poštenje i njegove želje, da živi slobodan na svome, u slozi i ljubavi sa svima državljanima ove države, bez razlike na vjeru i narodnost.

Zato tražimo i od toga nikada i ni pod kojim uvjetima odustati ne ćemo: tražimo punu slobodu katoličke štampe, punu slobodu katoličkih škola, punu slobodu vjeronauka u svim razredima nižih srednjih škola, potpunu slobodu katoličkog udruživanja, slobodu katoličke karitativne djelatnosti, potpunu slobodu ljudske ličnosti i njezinih neotudjivih prava, puno poštivanje kršćanskog braka, vraćanje svih oduzetih zavoda i institucija. Samo pod tim uvjetima moći će se srediti prilike u našoj državi i ostvariti trajan unutrašnji mir.

Neka Svemogući blagoslovi sva nastojanja sviju, koji su dobre volje, da se ovi ciljevi ostvare. Neka On, koji je jedini izvor mira, kakovoga svijet ne može dati, dade svima vama, da konačno doživite dane pravoga i trajnoga mira! A kao zalog toga neka na sve vas sadje blagoslov Boga Oca i Sina i Duha Svetoga!

U Zagrebu, dne 20. rujna 1945.

(P.S. Za ovu okružnicu snosi isključivu odgovornost cjelokupni katolički Episkopat D. F. Jugoslavije).

Dr. Alojzije Stepinac, nadbiskup zagrebački i predsjednik biskupskih konferencija v. r.

Dr. Nikola Dobrečić, nadbiskup barski i primas srpski v. r.

Dr. Josip Ujčić, nadbiskup beogradski i apostolski administrator banatski v. r.

Dr. Fr. Jerolim Mileta, biskup šibenski v. r.

Dr. Kvirin Klement Bonefačić, biskup splitski, nekada solinski i makarski v. r.

Dr. Josip Srebrnić, biskup krčki v. r.

Mons. Miho Pušić, biskup hvarski v. r.

Dr. Josip Tomažić, biskup mariborski v. r.

Dr. Viktor Burić, biskup senjskomodruški v. r.

Dr. Smiljan Fr. Čekada, biskup skopljanski v. r.

Dr. Petar Čule, biskup mostarski v. r.

Dr. Antun Akšamović, biskup, apost. administrator djakovački v. r.

Mons. Lajčo Budanović, biskup, gener. vikar subotički v. r.

Dr. Antun Buljan, gen. vikar sarajevski v. r.

Mons. Božo Ivaniš, gen. vikar banjalučki v. r.

Anton Vovk, gen. vikar ljubljanski v. r.

Ivan Jerić, gen. vikar prekumurski v. r.

Dr. Ivan Djuro Višošević, provikar križevački v. r.

Ovo pismo pročitano je u svim crkvama, cijele države 30. rujna 1945. godine. Oni svećenici koji nisu pročitali pismo vlasti su iznosili primjere i mediji su pisali o njima nastojeći prikazati javnosti nejedinstvo Crkve oko teksta pisma, ali to samo po sebi nije bilo bitno jer je pismo snažno odjeknulo diljem zemlje, a i u inozemstvu. Nadbiskup Stepinac bojeći se da vlast ne i spriječi čitanje pisma dostavio je tekst pisma Komisiji za vjerske poslove pola sata prije nego što ga je on u katedrali pročitao tako da je vlast saznala za tekst pisma kad je ono već bilo pročitano.⁹ Ovo pismo je za komunistički režim došlo je u nezgodno vrijeme jer su se pripremali izbori za Ustavotvornu skupštinu, a i međunarodna situacija nije bila povoljna. Komunistička vlast bila je zatečena te jedno vrijeme nije uopće bilo reakcija i novine tada nisu ništa pisale, šutjele su i čekale reakciju političara. Prvi je o

⁹ HDA, Zagreb, CK SKH, Organizaciono-instruktorsko odjeljenje, 1948.

pismu progovorio dr. Bakarić u razgovoru za Vjesnik od 6. listopada 1945. godine u kojem između ostalog kaže da žali što je na pismu našao i potpise nekih biskupa koje nije trebalo ondje očekivati te na kraju zaključuje da su u pismu napisane i riječi za koje se može odgovarati po krivičnom zakonu. Ovim riječima želio je najaviti uhićenje nadbiskupa Stepinca koje je Stepinac predviđao. Zanimljivo je i to da Vjesnik nije objavio sadržaj pisma, koje će ubuduće biti česta tema njegova pisanja.

Dio pisma prešao je preko granica Jugoslavije i sav svijet mogao je upoznati stanje Crkve u Jugoslaviji. Komunistička partija sve više napada biskupe, a posebno nadbiskupa Stepinca, nazivajući ga „banditom“. Nakon pojave Pisma u svijetu, 18. listopada, Sveta Stolica službeno protestira kod jugoslavenske vlade u pogledu vjerskih progona, ističući da na Balkanu nikad u povijesti nije bilo tolike mržnje protiv Katoličke Crkve. Na 22. listopada, Papa određuje Mon. Hurley-a američkog biskupa da zastupa Papu kod Federalne republike Jugoslavije te da na mjestu proučava stanje Katoličke Crkve, svećenika i redovnika. Jugoslavenska vlada u Vatikan šalje svojega predstavnika.¹⁰ Napokon se o pastirskom pismo očitovao i sam Josip Broz Tito 25. listopada 1945. godine koji u kritici pisma kao glavno pitanje postavlja to što biskupi nisu izdali takvo pismo za vrijeme ustaške vlasti te stali protiv ubijanja Srba u Hrvatskoj. Dalje konstatira da su biskupi sada spremni na žrtvu, a da su za vrijeme ustaša šutjeli, ne zbog straha, nego zato što su ih podržavali. Na kraju je zaniijekao da se Katolička crkva u Jugoslaviji progoni jer da su kažnjeni samo oni koji su bili krivi.¹¹ Na zaoštavanje crkveno-državnih odnosa bitno je utjecalo i donošenje nekih zakona koji su utjecali na funkcioniranje Katoličke crkve. Neki su zakoni doneseni prije donošenja saveznog i republičkih ustava te su potvrđeni donošenjem Ustava dok su drugi bili posljedica nekih ustavnih odredaba.¹²

2. VJERONAUKE OD UKIDANJA DO PONOVDNE USPOSTAVE

Održavanje vjerske nastave za Katoličku crkvu i komunističke vlasti bilo je jedno od temeljnih pitanja. Dolaskom komunista Uspostavom komunističkog režima pitanje vjeronauka nametnulo se kao jedno od najakutnijih problema koje je tijekom godina dodatno zaoštavalo, ionako uvelike narušene, crkveno-državne odnose. Komunističke su vlasti još prije završetka rata započeli proces potiskivanja Katoličke crkve kao moralnog i ideološkog

¹⁰Usp. Prosvjetna savjetovanja..., nav.dj., 248.

¹¹HDA, Zagreb, CK SKH, Organizaciono-instruktorsko odjeljenje, 2. veljače 1948.

¹²HDA, CK SKH, Agitprop, 1949.

autoriteta među školskom djecom i mladeži tako da su postavile vjeronauk na razinu izbornog predmeta i ukinuli ga u višim razredima srednjih škola. Takvi postupci, suprotni dotadašnjoj praksi i tradiciji, za Katoličku crkvu su bili neprihvatljivi na što je u svojim brojnim predstavkama upućenim državnim vlastima, upozoravao i nadbiskup Stepinac. Stepinac u predstavkama napominje da je dužnost državne vlasti osigurati nesmetano održavanje vjerskog i moralnog odgoja djece u školama te da ukidanje vjerske nastave u višim razredima srednjih škola predstavlja otvoreni čin nepovjerenja i zapostavljanja prava Katoličke crkve¹³ Predstavke nadbiskupa Stepinca i ostalih katoličkih biskupa, kao i Pastirsko pismo nisu očitovali željeni uspjeh u smjeru poboljšanja položaja katoličkog vjeronauka u školama što je potvrđeno i ustavnom odredbom o odvajanju škole od Crkve. Iako vjeronauk formalno nije bio zabranjen u idućem je razdoblju komunistički režim donošenjem različitih odredbi, nastojao njegov utjecaj u školskom sustavu svesti na najmanju moguću razinu. Takva metodologija bila je na tragu stava Josipa Broza Tita da se zbog mogućeg negativnog odjeka u domaćoj i svjetskoj javnosti ne treba nagliti s ukidanjem vjeronauka. Umjesto radikalnog obračuna s vjerskom obukom u školama, do konačne odluke o školovanju djece i položaju vjeronauka, Tito savjetuje: „a do tada majke i sestre imaju zadaću da našu djecu odgajaju u novom duhu.” U skladu s tim, komunističke su vlasti iznimno važnu ulogu namijenile prosvjetnom sustavu na način da se uspostavom kontrole nad cjelokupnim odgojno-obrazovnim procesom stvori iznimno pogodan i učinkovit medij za provedbu sustavne ateizacije i marginalizaciju vjeronauka.

Tako je prosvjetni sustav kao jedan od najjačih sredstava državne kontrole osim oblikovanja svijesti i svjetonazora u skladu s novim društvenim uređenjem, imao i vrlo važnu ulogu u protureligijskoj promidžbi koja je postala sastavnim dijelom poslijeratnog odgojno-obrazovnog procesa. U borbi protiv religije glavna zadaća škole bila je da se svojim znanstvenim, progresivnim i pozitivnim naučavanjem bori protiv utjecaja reakcionarnih svećenika i njihovog neprijateljskog djelovanja jer su za komunistički režim predstavljali najvećeg idejnog i političkog neprijatelja. Iznimno važnu ulogu u odgojno-obrazovnom procesu stvaranja novog socijalističkog čovjeka zauzimao je učitelj, odnosno profesor. Svojim primjerom lojalnog i režimu odanog pojedinca kako u nastavi tako i izvan nje, nastavnički kadar predstavljao je posrednika između države, koja pomoću točno utvrđenog programa želi ostvariti svoje političko-društvene ciljeve i učenika koji se po tom planu i programu moraju

¹³ Miroslav Akmadža, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945.-1966.*, Despot Infinitus d.o.o., Zagreb-Slavonski Brod, 2004., 83.

osposobljavati. Osim učitelja vrlo su važnu ulogu imali i ravnatelji škola, koji su bili članovi Partije. Njihova zadaća bila je kontrola vjeronaučne nastave na način da se od svećenika traži detaljan plan mjesečnog nastavnog rada uz održavanje predavanja na roditeljskim sastancima kako bi se kod roditelja razbile vjerske predrasude i kućni odgoj uskladio s onim u školi. Na roditeljskim sastancima ravnatelji i razrednici tumačili su roditeljima „kako je nezgodno ako odgajaju svoju djecu u religioznom duhu i time djeluju suprotno školi odnosno odgoju, kojega škola daje i dovode djecu u tešku dilemu. Ako žele svojoj djeci dobro, roditelji moraju bez obzira na svoje lične osjećaje dati svojoj djeci mogućnost savremenog razvijanja.”

Uz ispravno i politički prihvatljivo djelovanje u nastavnom procesu nastavnički je kadar svojim izvanškolskim aktivnostima i načinom života trebao biti primjerom svojoj poslovnoj i privatnoj okolini. Nastavnici koji se nisu ponašali u skladu s normama zadanim od strane škole, odnosno Odnos komunističkog režima dovodilo se u pitanje njihovo zadržavanje posla, a česte su bile i pojave prisilnog premještanja u drugu školu. Jedan od prvih dokumenata s kojim je započelo uređenje položaja školske vjerske nastave donesen je na trećem zasjedanju ZAVNOH-a u Topuskom 1944. godine. Osnovne postavke odredbe temeljile su se na fakultativnosti vjeronaučne obuke u školama što je bio velik zaokret u odnosu na razdoblje Kraljevine Jugoslavije i NDH kada je vjeronauk u školama bio zakonski zajamčen i što je važnije proveden u praksi. Navedena odluka objašnjavala se „najdemokratskijim principima” nove države koja u školama mora osigurati najviši stupanj vjerske tolerancije, a što se ponajbolje, prema tekstu odredbe, izražavalo u pravu učenika i roditelja na izbor oko pohađanja vjerske nastave.¹⁴ Iako je prilikom prvog poslijeratnog susreta između predstavnika Katoličke crkve i državnih vlasti u lipnju 1945. godine Tito obećao poštivanje deklaracije o slobodi savjesti i vjeroispovijesti, što je bilo potvrđeno Ustavom FNRJ iz siječnja 1946. godine situacija na terenu u pogledu održavanja vjerske nastave bila je bitno drugačija

Iako vjeronauk zakonski nije bio zabranjen poteškoće oko njegova izvođenja postajale sve veće. Tako je vjerska nastava prebačena na posljednji sat što je izazivalo velike probleme jer svećenici, odnosno vjeroučitelji, koji su radili u više škola nisu stizali održati nastavu zato što je počinjala u isto vrijeme. Nadalje, dolazilo je do spajanja tri, četiri pa i više razreda koji su vjeronauk imali samo jedan sat tjedno, a vjeroučitelji su izgubili status

¹⁴ Miroslav Akmadža, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945.-1966.*, Otokar Krešovani, Rijeka, 2004., 60.

državnih službenika te su prestali primati plaće iz državne blagajne, pa su mnogi zbog ugrožene egzistencije napuštali mjesta vjeroučitelja i prelazili u druge službe.

Nakon godina (1945. i 1946.) primjećuje se da se vjeronauk organizirao na zahtjev roditelja, a vlasti to nisu odobravale i još su pokušali druge nastavnike pridobiti na svoju stranu da ih bude što više protiv uvođenja vjeronauka u škole tako idu korak dalje. U opstrukciji vjeronaučne nastave predstavljala je odluka da svećenici koji nemaju odobrenje državnih vlasti ne mogu predavati vjeronauk u školama, a detaljne upute o postupku postavljanja vjeroučitelja i dobivanja odobrenja za poučavanje vjeronauka u osnovnim i srednjim školama donesene su početkom školske godine 1946./1947. od strane Ministarstva prosvjete. Iako su donesene odredbe trebale olakšati, ujednačiti i ubrzati postupak oko dobivanja dozvola za poučavanje vjeronauka u školama na terenu su se događale brojne opstrukcije od strane predstavnika vlasti koje su odugovlačile s izdavanjem dozvola te se svećenici nisu mogli uključiti s predavanjem vjeronauka na početku školske godine.

U školskoj godini 1948./1949. iz borba koja se vodi protiv vršenja vjerske nastave u školama, vjeronauk se poučavao u četrdeset i dva kotara i trinaest gradova Hrvatske (od ukupno osamdeset i sedam kotara i dvadeset i četiri grada), ali ne u svim školama tih područja. Nastavu je pohađalo 32.274 učenika ili 12.6 posto od ukupnog broja učenika u osnovnim školama tih područja.¹⁵ Vjeronauk u crkvama pohađalo je četiri posto učenika. Na području cijele Hrvatske u osamdeset i sedam kotara radili su trojica vjeroučitelja –državna službenika, prema satima nastave plaćeno ih je bilo dvadeset i troje, a dvjesto i dvadeset vjeroučitelja radili su besplatno. U gradovima je radilo dvadeset i četiri vjeroučitelja- državna službenika, jedn vjeroučitelj je radio honorarno i osamnest vjeroučitelja bilo je neplaćeno.

U gimnazijama vjeronauk se održavao u nižim razredima, ali je dosta učenika pohađalo vjeronauk u crkvi. Vjersku nastavu 1949. godine imale su sljedeće gimnazije: Prva u Zagrebu, Prva i Druga u Rijeci, Druga gimnazija u Varaždinu te gimnazije u Slavanskom Brodu, Slavanskoj Požegi i Šibeniku. Suočeni s takvim odnosom lokalnih, ali i državnih vlasti prema vjeronauku biskupi su svoje svećenstvo upućivali da se bore svim dozvoljenim zakonskim sredstvima kako bi i dalje održavali vjersku nastavu u školama, a gdje to nije bilo moguće preporučivalo se održavanje vjeronauka u crkvi ili prikladnoj crkvenoj prostoriji, ali to je na terenu bilo teško provoditi jer su vlasti zabranjivale bilo kakvo izvanškolsko okupljanje mladeži od strane svećenstva nastojeći njihov utjecaj svesti u školske prostorije

¹⁵ Prosvjetna savjetovanja..., nav.dj., 158.

gdje ih je bilo lakše držati pod nadzorom. U takvim su okolnostima svećenici bili primorani tijekom bogoslužja propovijed dijelom prilagoditi vjerskom poučavanju mladeži. Prve konkretnije naznake o namjeri komunističkih vlasti da se vjeronauk u potpunosti izbaci iz državnih škola pojavile su se početkom 1952. godine kada je na sjednici Politbiroa CK KPJ održanoj 15. siječnja u Beogradu, prema Titovom nalogu da je krajnje vrijeme da se načelo odvojenosti škole od Crkve počne dosljedno primjenjivati, odlučeno da se kao prvi korak u ofenzivi protiv Katoličke crkve učini upravo po pitanju vjeronauka. O navedenim odlukama saveznog komunističkog vodstva Politbiro CK KPH raspravljao je na sjednici 23. siječnja 1952. godine, na kojoj je ministar prosvjete NRH Miloš Žanko izvijestio da se u njegovom Ministarstvu, odnosno Savjetu za nauku i kulturu, priprema zabrana vjeronauka. U skladu s donesenim odlukama 31. siječnja 1952. godine Ministarstvo prosvjete NRH izdalo je naputak o vjerskoj obuci koji je označio njeno konačno izbacivanje iz državnih škola. Određeno je da se vjeronauk može održavati u crkvama, ali ne „na školski način”, tj. bez vođenja bilješki. Navedena odluka ugrađena je i u Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica iz 1953. godine, kojim je potvrđena odvojenost škole od Crkve i slobodno održavanje vjeronauka u crkvama, hramovima i ostalim vjerskim objektima. Osim toga određeno je da učenici redovnih državnih škola ne mogu pohađati vjersku nastavu u školskim satima te da je za pohađanje vjeronauka potrebno odobrenje oba roditelja ili skrbnika kao i pristanak maloljetnika. Takva praksa održavanja vjeronauka izvan škole ostat će sve do stvaranja samostalne Republike Hrvatske, kada se u jesen 1991. godine ponovno vraća u škole kao izborni predmet.¹⁶

2.1. Vjeronauk u osnovnim i srednjim školama

Kapitalistički pokret pošto poto želi vjeronauk podrediti ciljevima građanskog odgoja, odnosno njegovu različitost zamjeniti jedinstvenim i neutralnim religijskim predmetom koji bi pridonosio boljem upoznavanju svih religija te društvenoj integraciji učenika različitog religijskog i konfesionalnog podrijetla. Zato je uistinu potrebno da Katolička Crkva, kao dio hrvatskoga društva, bude jače, učinkovitije i svakodnevno prisutna u hrvatskome društvu svojim orijentirajućim ponudama koje itekako mogu pomoći da se za sve građane i stanovnike Republike Hrvatske nađe smjer cjelovitoga ostvarenja u trećem tisućljeću. Vjeronauk u školi, svojom svrhom i ciljevima kao ponuda Katoličke Crkve, u

¹⁶ Miroslav Akmadža, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945.-1966.*, Despot Ininitus d.o.o., Zagreb-Slavonski Brod, 2004., 97.

Republici Hrvatskoj od 1991. godine ima mogućnost biti jedna od orijentirajućih ponuda za izgradnju boljega, pravednijega, čovječnijega i suvremenijega hrvatskog društva. Iako je katolički vjeronauk izborni predmet koji postaje obavezan za one koji ga odaberu još uvijek je velik postotak učenica i učenika koji ga pohađaju. Te učenice i učenici koji danas pohađaju nastavu katoličkoga vjeronauka, sutra će preuzimati odgovorne službe i dužnosti u politici, gospodarstvu, kulturi, umjetnosti i crkvenome životu. Upravo je zato važno da se i njihov glas čuje, a on mora predstavljati glas pravih vrijednosti, glas razuma i istine. Vjeronauk u školi nije samo obrazovni predmet, nego i odgojni. Često se može doživjeti da učenici osjećaju odbojnost prema kršćanskoj tradiciji, ali ne smijemo zbog toga biti obeshrabreni i posustati u usađivanju poruke Objave. Rast u vjeri proces je koji traje cijeli život i dio tog procesa je i vjeronauk u školi. On je jedan od bitnih instrumenata crkvenog naviještanja vjere u društvu. Nastava vjeronauka pruža djeci i mladima znanje, ali ih i usmjerava i uči kako ta dobivena znanja iskoristiti i ispravno upotrijebiti na dobrobit njih samih, ali i na dobro Crkve i društva u kojem žive. Kao vidljiva djelatnost Crkve vjeronauk zajedno s ostalim predmetima, služi čovjeku da se razvije u svim svojim dimenzijama.¹⁷

Školski vjeronauk je definira se kao školski predmet s svojim vlastitostima koje ga razlikuju od župne kateheze. Ovaj školski predmet je nakon dugog razdoblja dobio ime "vjeronauk", kako se i danas zove. Vjeronauk kao što mu i samo ime kaže uči o vjeri. Označava nauku koji učenicima treba predati i informacije koje učenik treba naučiti i znati, označava u biti teoretiziranje vjere. Zato se za školski vjeronauk s pravom kaže da je on ipak više teorija, informiranje, a manje praksa i formiranje.

2.2. Status i vrednovanje vjeronauka u osnovnim i srednjim školama

Vjeronauk ima status izbornog predmeta ali ipak oko 95% djece nižih razreda i 80% djece viših razreda osnovne škole i 65-70% srednjoškolaca pohađa vjeronauk., ali, 1/5 srednjih škola nema organiziranu nastavu vjeronauka. U školama gdje vjeronauk održava drži se samo jedan sat tjedno, iako su planom i programom predviđena dva sata, čime su nezadovoljni vjeroučitelji i većina vjeroučenika.

Kod vrednovanja vjeronauka u osnovnim školama 90% vjeroučenika nižih razreda i 80% viših razreda su izjavili da im je vjeronauk najomiljeniji predmet jer je poseban, sadrži nešto više i drugačije. Od strane vjeroučitelja: većina njih smatra da je

¹⁷HDA, Zagreb, MPRO NRH, sv. 102.

vjeronauk izborio svoje mjesto u školi, ali se tuže na koncepciju programa i traže da se njihov glas čuje. Od strane roditelja djece koja pohađaju vjeronauk uglavnom imaju pozitivan stav prema vjeronauku u školi, ali to nije slučaj kad je u pitanju ocjenjivanje vjeronauka. Jedna skupina roditelja djece koja redovno pohađaju vjeronauk smatraju ga predmetom za "bolji prosjek ocjena" dok druga skupina roditelja djece koja neredovno pohađaju vjeronauk ili ga uopće ne pohađaju bolje vrednuju ocjenjivanje vjeronauka u školi. Ostali učitelji, profesori kolega iz nastavnog zbora njihov stav je sličan stavu roditelja uz naglašeni "ideološki" prizvuk. Mnogo ovisi o tome kakav stav zauzima vjeroučitelj da vjeronauk postane ravnopravan predmet svim drugim predmetima i da u dostojanstvu i važnosti barem ne zaostaje za drugim predmetima.¹⁸

Kod vrednovanja vjeronauka u srednjim školama 95% upisanih vjeroučenika, srednjoškolaca, pozitivno govori o ulasku vjeronauka u srednje škole. Kažu da je to predmet sasvim drugačiji od ostalih predmeta i da im pomaže u izgradnji i rastu vlastite osobnosti i vjere. Većina vjeroučitelja govore o zahtjevnosti srednjoškolskog vjeronauka i o poteškoći oko zadržavanja pažnje i koncentracije kod učenika. Stav roditelja sličan je stavovima roditelja kod učenika osnovnih škola, ali prodrjeti do roditelja srednjoškolaca puno je teže. Oni odgoj i obrazovanje svoje djece potpuno 'prebacuju' na djelatnike škole, učitelje, što je očit pokazatelj slabog utjecaja roditelja na svoje dijete općenito pa tako i na vjeronauk. Iz razgovorom s ostalim učiteljima, profesorima, kolegama iz nastavnog zbora lako je zaključiti da oni vjeronauk u školi vrednuju kao jedan od predmeta koji informira u svom području. Time vjeronauk stavljaju na razinu ostalih predmeta, ali uz određenu dozu ideološkog prizvuka. Vjeroučitelj je u zbornici više 'kateheta odraslih', a manje zastupnik interesa vjeroučenika.¹⁹

2.3. Poteškoće u praksi i usporedba osnovnih i srednjih škola

K Poteškoće specifične za vjeronauk u osnovnim školama su: manjak ponagala, red i disciplina koju vjeroučitelji teže ostvaruju u odnosu na druge nastavnike. Katekizmi u ulozi udžbenika nisu prikladni. Program je preopširan i treba ga smanjiti ili bar korigirati u dogovoru s vjeroučiteljima

¹⁸ Vjeronauk u školi- izabrane teme, Đakovo. KBF, 2010.

¹⁹ *Vjeronauk u školi kao dio navjestiteljskog i odgojnog djelovanja Crkve*// Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije 119 (1999) 9 , 563.

Poteškoće specifične za vjeronauk u srednjim školama su: problem pravog autoriteta vjeroučitelja naspram vjeroučenika, smanjivanje satnice s dva na jedan sat tjedno što je u odnosu na program ozbiljan problem, pogrešni stavovi naspram vjeronauka, manja zainteresiranost u postotcima, slab utjecaj na vjeroučenike i brojnost učenika u razredu (35, 38, 40, 42.).

Usporedbe vjeronauka u osnovnim i srednjim školama su: 1. Vjeronauk u osnovnim školama bolje je zaživio ispunjava svoju svrhu dok vjeronauk u srednjim školama je više shvaćen kao predmet koji informira, kao jedna od ponuda vrednota i stavova koje se nude na pluralističkom tržištu ideja, a uz to je i ideologijski shvaćen od strane drugih nastavnika. 2. Osnovne škole uglavnom su upućene na određenu župu što omogućuje rad s djecom u jednoj prirodnoj, teritorijalnoj i životnoj sredini. dok srednje škole to nisu pa je lošija povezanost među srednjoškolcima i nemaju 'župne svijesti. 3. U osnovnim školama obvezna su dva sata vjeronauka u tjednu, što omogućuje bolju obradu nastavnog programa, smireniji tempo rada i bolje međusobno upoznavanje dok je u srednjim školama ta satnica prepolovljena što opet pridonosi slabijoj obradi programa, bržem tempu rada i slabijem međusobnom upoznavanju. 4. Vjeronauku u osnovnim i srednjim školama zajedničko im je to da se u njih treba i dalje ulagati i to još više, bolje i profesionalnije.²⁰

3. VJERONAUK U HRVATSKOJ DANAS

Održavan Vjeronauk je školski predmet čije ga vlastitosti razlikuju od župne kateheze. Ovaj školski predmet je nakon duljeg vremena dobio ime "vjeronauk". Samo ime mu govori da označava "nauk" koji učenicima treba predati, informacije koje učenik treba naučiti i znati, označava u biti teoretiziranje vjere. Zato se za njega s pravom kaže da je on ipak više teorija, informiranje, a manje praksa i formiranje. Važna je njegova uloga i uloga vjeroučitelja u školi.

Crkva se smatra pozvanom i dužnom upoznati sve ljude, koji to žele, s porukom Isusa Krista o najdubljem smislu čovjekova života i svijeta. Time ona ispunjava svoju zadaću naviještanja evanđelja i ostvaruje svoju djelotvornu ljubav na području odgoja i obrazovanja mladih naraštaja, stoga Crkva vjeronaukom u školi pruža važan doprinos u cjelokupnom odgoju i obrazovanju. Treba imati na umu da je u središtu vjeronauka ljudska osoba koju treba promicati na način da se djeci i mladima pomogne da uoče religioznu

²⁰ *Vjeronauk između tradicije i znakova vremena. Suvremeni izazovi za religiju i katekete*, Glas koncila, Zagreb, 2008., 77.

komponentu kao neizostavni čimbenik za svoj rast u ljudskosti i slobodi. Stoga, vjeronauk nastoji pomoći u sazrijevanju dubokih pitanja smisla koja mladi nose u sebi pokazujući kako Kristovo evanđelje pruža istinit i pravi odgovor. Na taj način vjeronauk pomaže učenicima da zrelije osmisle i ostvare vlastiti život u obitelji i u društvu. Tamo gdje je opasnost da prevlada pretjerani individualizam i život obilježen uglavnom potrošačkim mentalitetom vjeronauk ističe neosporive vrijednosti, također, pruža ispravnu sliku o Bogu i čovjeku i omogućuje da djeca i mladi jasno uoče nova kriva božanstva i pseudoreligije počevši od okultizma do nacionalizma i rasizma koji preziru čovjeka te da o svemu tome steknu osobni kritički stav. Učenici imaju pravo na istinito i sigurno upoznavanje vjere kojoj pripadaju, spoznaju Kristove osobe i cjelovitost navještaja Radosne vijesti koju je on objavio.

Glavna zadaća vjeronauka je upoznavanje, čuvanje i razvijanje vlastitog te upoznavanje i poštivanje tuđega vjerskog, kulturnog i nacionalnog identiteta. Otvorenost prema drugima i različitim, upoznavanje u duhu ekumenizma svih kršćanskih Crkava i dijalog s drugim religijama sastavni je dio katoličkog vjeronauka u školi. Time vjeronauk ima bitno ekumensku i dijalošku dimenziju. Samo s ispravno formiranom savješću i izgrađenim vlastitim stavom čovjek može donositi slobodne i odgovorne odluke i ući u plodan dijalog s drugima.

Vjeronauk ima svoje duboko opravdanje i u današnjem pluralističkom društvu i tzv. laičkoj državi, kao što to potvrđuju iskustva u skoro čitavoj Europi. On je najbolji oblik ostvarenja religiozne dimenzije u školskom odgoju i stoga opravdano predstavlja čvrstu komponentu europske škole. Vjeronauk u školi je djelo služenja dobru čovjeka, u duhu Kristova poslanja.²¹

Na temelju rečenoga smatramo da oni koji su mišljenja da se umjesto vjeronauka uvede religijska kultura koja bi se temeljila na upoznavanju kulturnih fenomena svih religija nemaju pravog opravdanja. U tako zamišljenoj religijskoj kulturi slabi dijalog do kojega je u Hrvatskoj svima stalo. Naime, u dijalogu se učimo pluralizmu i različitostima koje smo pozvani vrednovati i cijeniti, ali ne na štetu vlastitog vjerskog identiteta i života po svojoj vjeri. Težnje za sinkretizmom i nekom neutralnom religijom novoga svjetskog poretka koje podržavaju neku religijsku kulturu lako mogu dovesti do duhovnog i vjerskog osiromašenja čovjeka. Uostalom, mnogi elementi tzv. religijske kulture ugrađeni su u planove i programe

²¹ *Vjeronauk u školi-mjesto dijaloga Crkve i društva*, Riječki teološki časopis, 18 (2010.), 195.

katoličkoga vjeronauka. S druge strane oni bi po naravi stvari trebali biti prisutni i u drugim predmetima kao što su: hrvatski jezik i književnost, povijest, umjetnost i dr. Vjeronauk tumači u duhu kršćanske poruke i tradicije temeljne vrijednosti naše kulture i civilizacije kao što su: ljudska prava, sloboda, autonomija i dostojanstvo osobe koje su zajedničke današnjim europskim narodima i zemljama. On to čini tako da se istakne njihov puni smisao kako bi postale izvorom nove nade za društvo u kojem živimo. Stoga pozivamo sve na plodonosan dijalog koji će nas sačuvati od pristranih promišljanja i sudova o prisutnosti Crkve u suvremenoj školi preko vjeronauka.

Odgoj djece i mladih ima više oblika. To su u prvom redu: obiteljski, školski i župni odgoj. Premda se kroz vjeronauk u školi sustavno upoznaje katolička vjera u svim njezinim dimenzijama, tj. u učenju, slavljenju i življenju, ipak je za cjelovit odgoj potrebno uključivanje u određenu crkvenu, odnosno župnu zajednicu u kojoj se raste i živi u vjeri što se postiže župnom katehezom. Ona, naime, potiče duhovno, liturgijsko, sakramentalno i apostolsko sazrijevanje u crkvenoj zajednici. Osobit naglasak stavlja se na iskustvo vjere koje se najdjelotvornije uči, slavi i živi u konkretnoj župnoj zajednici, što se posebno očituje u njezinu liturgijskom slavlju i životu.²²

Premda između vjeronauka u školi i kateheze u župi postoji jasna razlika, ipak oni su nerazrješivo vezani. Imajući to na pameti potpuno je razumljivo što se za pristup sakramentima: pomirenja, euharistije i potvrde traži redovito pohađanje i vjeronauka u školi i župne kateheze, stoga je od osobite važnosti da naše župne zajednice budu žive, aktivne i otvorene za sve, a napose za djecu i mlade koji se u njih uključuju kako bi mogli bolje živjeti i djelovati iz vjere kako u Crkvi tako i u društvu.

Držimo da će tome uvelike pomoći i novi Plan i program župne kateheze prema novom poimanju župne zajednice pozvane da se sve više obnavlja u duhu Drugoga vatikanskog sabora.

²² *Vjeronauk nakon dvadeset godina prioritetni zadaci*: Lađa. Časopis za promicanje vjerskog odgoja i vrednota kršćanske kulture 21 (2011.) 3, 27.

3.1. Vjeronauk u školama- da ili ne

Prije nego što počnem s razlaganjem ovog današnjeg aktualnog pitanja na pozitivne i negativne strane i davanje konačnog odgovora najprije ću izložiti neke općepoznate činjenice.

Znanstveno razmišljanje o vjeronauku postoji još od 19. stoljeća. Pojavom komunizma 1945. godine u Hrvatskoj i u cijeloj Jugoslaviji vjeronauk postaje neobvezan predmet, a 1953. godine potpuno se uklanja iz škola. Otad pa sve do početka devedesetih godina prošlog stoljeća sav se vjeronauk odvijao u župama²³.

Zbog otežanih uvjeta vjeroučiteljska djelatnost se razvija. Pišu se razne knjige, organiziraju se mnogi seminari i osnivaju instituti. Zahvaljujući demokratskim promjenama vjeronauk je školske godine 1991./92. vraćen u hrvatske škole. Ugovorom između Vatikana i Hrvatske utvrđeno je da se vjeronauk održava u osnovnim i srednjim školama dva sata tjedno. Vjeronauk je izborni predmet. U srednjim školama nedavno se uveo novi alternativan predmet- etika i učenicima i njihovim roditeljima se ostavlja sloboda izbora koji će predmet odabrati, dakle, prvo pitanje je odgovoreno.

Vjeronauk je izborni predmet i postoji alternativa za sve koji tako odluče, odluče ga upisati. Takva informacija je možda strana nekima s obzirom da se nerijetko pojavljuju članci u kojima se spominje kako Crkva želi da vjeronauk postane obvezni predmet u osnovnoj školi ili u školama općenito. Ta tvrdnja nije točna, naime Crkva tvrdi da vjeronauk postane obvezan predmet tek onda kada ga se odabere, što stoji i u već spomenutom ugovoru između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture, točnije, "Republika Hrvatska se obvezuje da će u sklopu školskoga plana i programa i u skladu s voljom roditelja ili skrbnika jamčiti nastavu katoličkog vjeronauka u svim javnim osnovnim i srednjim školama kao obvezatnog predmeta za one koji ga izaberu i to pod istim uvjetima pod kojima se izvodi nastava ostalih obveznih predmeta.

Ovim dolazimo do drugog, glavnog i svakidašnjeg pitanja, i to s pravom, a to je pitanje dali je mjesto vjeronauku u državnim školama ako je Hrvatska sekularna država. Međutim ne može se govoriti o diskriminaciji jer sve velike vjerske zajednice u Hrvatskoj imaju mogućnost održavanja nastave vjeronauka. Statistički gledano u državi u kojoj se preko

²³ Miroslav Akmadža, *Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952. godine. Croatia Christiana Periodica*, 52 (2004.), 190.

86% stanovnika deklariraju kao katolici nije moguće osigurati u svakoj školi vjeronauka za sve vjerske zajednice, a nemamo nijedan podatak da je ijedna vjerska zajednica uputila prigovor na održavanje vjeronauka u državnim školama već su prigovor uglavnom uputili pojedinci koji ne pripadaju vjerskim zajednicama i tu se ponovno postavlja pitanje diskriminacije.

Kako su diskriminirana djeca koja ne idu na vjeronauk? Problemi na koje se roditelji žale i najviše prigovaraju u najvećem se broju odnose na slaganje rasporeda, tj. takozvane “rupe u satnici“, (djeca ili lutaju hodnicima ili vrijeme provode u knjižnici),. Istina je da u većini osnovnih škola nema organizirane aktivnosti koja bi se trebala odvijati za vrijeme sata vjeronauka za svu djecu koja su, s punim pravom, odlučila ne polaziti sate vjeronauka, ali to nije pitanje Crkve već školske organizacije.²⁴

Zadnje pitanje odnosi se na pitanje diskriminiranoosti sadržaja nastave vjeronauka. Što je toliko loše u tome što učenici mogu čuti i vidjeti na nastavi vjeronauka? Vjeronaučna nastava svih vjerskih zajednica trebala bi poučavati o univerzalnim vrijednostima. Nikad neznamo dali svaki vjeroučitelj ima dobre namjere i dali je dobro školovan, kao i nastavnik bilo kojeg drugog predmeta, stoga je najveća odgovornost na pojedincu kao učitelju, a ne na Crkvi i državi.

3.2. Mjesto i uloga vjeroučiteljica/vjeroučitelja u školama

Prije Vjeroučiteljice i vjeroučitelji kao dio Crkve, ali i društva, u svom radu kao poslanici Crkve i djelatnici države imaju svakodnevno mogućnost i poslanje povezivati Crkvu, njezino učenje i djelovanje s društvenom pluralnom stvarnošću koje je očito i u školskom odgojno-obrazovnom sustavu. Oni su kao suvremeni odgojitelji u vjeri pozvani “trajno voditi računa o novim utjecajima, odnosno izazovima postmoderne svijesti.

Omjer osobe laika vjeroučitelja u osnovnim školama u odnosu na crkvene osobe je 3:2. Biti vjeroučitelj u školi je počasno zvanje i profesija koje najspremnije i najkvalitetnije obavljaju laici, zatim slijede redovnice dok neki svećenici često nespremno ulaze u razrede. To potvrđuju i stavovi vjeroučenika nižih i viših razreda osnovnih škola koji više vole da im predavaju laici i to žene, ili redovnice. Također odnos vjeroučitelja i vjeroučenika kao što je: disciplina, autoritet i potrebna distanciranost najbolje ostvaruju vjeroučitelji laici. Većina vjeroučenika cijeni autoritet i zahtjevnost kod vjeroučitelja. Svećenici-vjeroučitelji su

²⁴ E. Alberich. *Kateheza*, Kateheza, 12 (1990.) 2, 12.

najmanje u tome dosljedni dok su redovnice između svećenika i laika. Praksa pokazuje da je osobnost vjeroučitelja najbolje sredstvo u odgojno-obrazovnom procesu. Vjeroučenici na prvome mjestu stavljaju kvalitetu informiranosti i formiranosti vjeroučitelja, a na drugom mjestu zrelost i odgovornost vjeroučitelja.

Omjer osobe laika vjeroučitelja u srednjim školama u odnosu na crkvene osobe je isti kao omjer osobe laika vjeroučitelja u osnovnim školama, iznosi 3.2. Za oko 80% učenika nije uopće važno tko drži vjeronauk, već je važno nego kako ga drži. Iz toga je vidljivo da je srednjoškolcima važna kvaliteta osobe vjeroučitelja. Praksa za uspostavu odnosa vjeroučitelja i vjeroučenika kaže da vjeroučitelji dosta teško uspostavljaju pravi autoritet s vjeroučenicima, ali zato dosta lako ostvaruju potrebnu distancu. Uloga vjeroučitelja u odgojno-obrazovnom procesu je minimalan ili nikakav. Razlog tome je nehomogenost srednjih škola. Naime, učenici jedne škole ne pripadaju jednoj župi, odnosno župi na čijem se teritoriju srednja škola nalazi (za razliku od mnogih osmogodišnjih škola), nego učenici dolaze iz cijeloga grada i okolice. Ipak se pokazalo da je osoba vjeroučitelja najbolje sredstvo u odgojno-obrazovnom procesu. Srednjoškolci na prvom mjestu stavljaju informiranost vjeroučitelja kao osnovnoškolci.²⁵

²⁵Nevenka Lončarić Jelačić, *Integralna kultura vjeroučitelja - preduvjet stvaralačkog rada*, u: *Kateheza* 23 (2001.) 2, 59.

ZAKLJUČAK

I na kraju nakon iznesenih teza možemo donijeti jedinstven zaključak ove opsežne crkvene povijesti. Svi se moramo ugledati na hrabrost Crkve koja se jedina usudila suprotstaviti komunističkom režimu i nije posustajala već se odvažno, ustrajno i hrabro borila.

Prvi dio iznosi problematiku odnosa Crkve i države i kako se država odnosila prema vjeronauku u tom razdoblju. Također uviđamo dodirne točke s dašnjim liberalnim društvom. Prije je komunistički režim taj koji je izbacio vjeronauk iz škole jer se nije podudarao s njihovim istinama, a sada je liberalizam taj koji želi izbaciti vjeronauk iz škola. Vjeronauk se kao predmet u školi s ostalim školskim predmetima susreće s raznim odgojno-obrazovnim politikama, društvenim zahtjevima i ciljevima, stavovima roditelja, učenica i učenika i sveopćom hrvatskom stvarnosti te unatoč svemu tome treba imati snage i upornosti da njegovo djelovanje ostane prepoznatljivo u Crkvi i društvu da uspije u ispunjenju svoga poslanja. Stoga, nezaobilazan poticaj imaju određeni znakovi vremena koje on u svojem vjeronaučnodidaktičkom ostvarenju treba znati pravilno čitati, analizirati, kritički prosuđivati i donositi norme djelovanja. Takva situacija proizlazi iz života suvremene obitelji i njezina vjerskog (ne)identiteta te postmodernog društva u kojem djeca i mladi žive. Zato nastava vjeronauka u školi mora biti otvorena i osjetljiva za učenice i učenike i njihovu složenu životnu stvarnost. Roditelji čija djeca i mladi pohađaju nastavu katoličkoga vjeronauka imaju različite stavove i očekivanja od katoličkoga vjeronauka u školi.

U drugom dijelu govori se o ukidanju vjeronauka i ponovnoj uspostavi. Vjeronauk od 1991. godine ima mogućnost biti jedna od orijentirajućih ponuda za izgradnju boljega, pravednijega, čovječnijega i suvremenijega hrvatskog društva. Ta se mogućnost ne bi smjela previdjeti u djelovanju Crkve. Iako je katolički vjeronauk izborni predmet koji postaje obvezan za one koji ga odaberu, još uvijek je velik postotak učenica i učenika koji ga pohađaju. Te učenice i učenici koji danas pohađaju nastavu katoličkoga vjeronauka sutra će preuzimati odgovorne službe i dužnosti u politici, gospodarstvu, kulturi, umjetnosti i crkvenome životu, dakle, u hrvatskome društvu i Crkvi. Upravo je zato važno da se i njihov glas čuje, a on mora predstavljati glas pravih vrijednosti, glas razuma i istine. Vjeronauk u školi nije samo obrazovni predmet već i odgojni predmet. Često se može doživjeti da učenici osjećaju odbojnost prema kršćanskoj tradiciji, ali ne smijemo zbog toga biti obeshrabreni i posustati u usađivanju poruke Objave. Rast u vjeri proces je koji traje cijeli život, a dio tog procesa je i vjeronauk u školi. On je jedan od bitnih instrumenata crkvenog naviještanja vjere

u društvu. Nastava vjeronauka pruža djeci i mladima znanje, ali ih i usmjerava i uči kako ta dobivena znanja iskoristiti i ispravno upotrijebiti na dobrobit njih samih, ali i na dobro Crkve i društva u kojem žive. Vjeronauk zajedno s ostalim predmetima služi čovjeku da se razvije u svim svojim dimenzijama. Možda se upravo u suživotu s ostalim predmetima i susreće s različitim odgojno-obrazovnim politikama, društvenim zahtjevima i ciljevima, raznim stavovima roditelja i učenika, ali on mora imati snage i upornosti ostati dionikom društva.

Treći dio kao zaključni dio dodiruje današnje važno i aktualno pitanje oko kojeg se vode važne rasprave, a to je dali je vjeronauku mjesto u školi. Vjeronauk je od samih početaka prisutan u školstvu i trebao bi i dalje ostati. Njegov doprinos je neprocjenjiv. On je jedan od glavnih promotora vrijednosti kao što je: sekularizam, laicizam, pluralizam i tolerancija. Upravo on djecu uči razlikovati duhovne i svjetovne stvarnosti i upoznaje ih s drugim religijama i vjerskim tradicijama te uči vrednovanju svega pozitivnog. Također uči djecu da prihvaćaju svakoga čovjeka i pred njih stavlja imperativ da u svakoj situaciji donose pravedne odluke.

Kvaliteta katoličkoga vjeronauka u osnovnim i srednjim školama velikim dijelom ovisi o osobi vjeroučiteljice/vjeroučitelja, o njihovu profesionalnom i duhovno-vjerničkom identitetu. Imaju veoma zahtijevnu i tešku zadaću, ali istovremeno zahvalnu i ponosnu te trebaju voljeti to što rade, u potpunosti se trebaju predati tome i držati se učenja i čuvati svoju vjeru i znati to prenjeti na djecu. Njima je apsolutni autoritet Bog koji se objavio u osobi Učitelja iz Nazareta, Isusa Krista. Objava sadržana u Svetom pismu i nauku Katoličke crkve za njih su temelji na kojima grade svoj život i djelovanje u službi Kristove vizije društva i čovjeka u takvom društvu. Oni Tumače sadržaje vjere i preko svojih učenica i učenika nude hrvatskom društvu Kristovu viziju budućnosti.

BIBLIOGRAFIJA

KNJIGE:

AKMADŽA, MIROSLAV. *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945.-1966.*, Otokar Krešovani, Rijeka, 2004.

AKMADŽA, MIROSLAV. *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945-1980.*, Despot Infinitus d.o.o., Zagreb-Slavonski Brod, 2013.

BLAŽEVIĆ, JAKOV. *Tražili smo crvenu nit*, Zagreb, 1976.

ĆOSIĆ, MIRKO. *Prijepor Crkve i komunizma*, Naklada Nediljko Dominović, Zagreb, 2018.

FRANIĆ, FRANE. *Bit ćete mi svjedoci*, Split, 1996.

FRANIĆ, FRANE. *Putovi dijaloga*, Split, 1973.

FRANZEN, AUGUST. *Pregled povijesti Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970.

MUŽIĆ, IVAN. *Katolička Crkva u Kraljevini Jugoslaviji*, Crkva u svijetu, Split, 1978.

SRAKIĆ, MARIN. *Zabrana školskog vjeronauka u doba komunizma*, Zagreb, 2000.

ČLANCI:

ALBERICH, E. *Kateheza*, *Kateheza*, 12 (1990.) 2, 9.-15.

LONČARIĆ, NEVENKA. *Integralna kultura vjeroučitelja - preduvjet stvaralačkog rada*, u: *Kateheza* 23 (2001.) 2, 54.-62.

PAŽIN, IVICA. *Vjeronauk u školi-mjesto dijaloga Crkve i društva*, *Riječki teološki časopis*, 18 (2010.), 189.-221

PAŽIN, IVICA. *Vjeronauk u školi kao dio navjestiteljskog i odgojnog djelovanja Crkve*// *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 119 (1999) 9, 559.-566.

RAZUM, RUŽICA. *Vjeronauk nakon dvadeset godina prioritetni zadaci*: *Lađa. Časopis za promicanje vjerskog odgoja i vrednota kršćanske kulture* 21 (2011.) 3, 15.-28.

OSTALO:

Prema: ZAVNOH. *Zbornik dokumenata 1945.*, Zagreb, 1985., 715.

Usp. HDA, Zagreb, CK SKH, Agitprop, spis od 30.svibnja 1948.

Usp. *Riječ katoličkih biskupa o kršćanskom odgoju mladeži*, HDA, Zagreb, fond Predsjedništva Vlade (PV) NRH, KVO, sv. 439, spis od 27. kolovoza 1946.

HDA, Zagreb, CK SKH, Organizaciono-instruktorsko odjeljenje, 1948.

Usp. Prosvjetna savjetovanja..., nav.dj., 248.

HDA, Zagreb, CK SKH, Organizaciono-instruktorsko odjeljenje, 2. veljaće 1948.

HDA, CK SKH, Agitprop, 1949.

Prosvjetna savjetovanja..., nav.dj., 158.

HDA, Zagreb, MPRO NRH, sv. 102.

Vjeronauk u školi- izabrane teme, Đakovo. KBF, 2010.

Vjeronauk između tradicije i znakova vremena. Suvremeni izazovi za religiju i katekete, Glas koncila, Zagreb, 2008., 77.

SADRŽAJ

UVOD	2
1. ODNOS CRKVE I DRŽAVE.....	4
1.1. Pastirsko pismo svim vjernicima.....	9
2. VJERONAUKE OD UKIDANJA DO PONOVDNE USPOSTAVE.....	22
2.1. Vjeronauk u osnovnim i srednjim školama.....	26
2.2. Status i vrednovanje vjeronauka u osnovnim i srednjim školama.....	27
2.3. Poteškoće u praksi i usporedba osnovnih i srednjih škola.....	28
3. VJERONAUKE U HRVATSKOJ DANAS.....	29
3.1. Vjeronauk u školama- da ili ne.....	32
3.2. Mjesto i uloga vjeroučiteljice/vjeroučitelja u školi.....	33
ZAKLJUČAK	35
BIBLIOGRAFIJA	37